

Juni 2022

Eerste
Nederlandse
STAAT
van het
GEZIN

De onhoudbaarheid van de balanceer-act

VOOR WERKENDE
OUDEERS

INCJ

wij

De staat van het gezin

Voorwoord

Voor u ligt de eerste Nederlandse Staat van het Gezin. In landen om ons heen is het een welbekend fenomeen, kijken hoe het met gezinnen gaat. In Nederland wordt het minder gewaardeerd. Om het Nederlandse gezin hangt een spruitjeslucht, waar we liever vandaan blijven. Gezinnen moeten het vooral zelf bepalen en regelen. Echter aan die 2,6 miljoen keukentafels worden de problemen van alledag besproken en zien gezinnen zich geconfronteerd met de haast onmogelijke taak om werk, gezin en zorg te combineren. Het is een ware balanceeract van jonge gezinnen.

In deze Staat van het Gezin hebben we gekeken naar hoe het met Nederlandse gezinnen gaat. We verzamelden gegevens, analyseerden die opnieuw en deden een uitvraag onder ouders. Dat levert een opmerkelijk beeld op. Als je aan een ouder vraagt hoe het met hem of haar gaat, dan zeggen de meesten: 'goed hoor'. Maar vraag je verder en vraag je hoe het echt met ze gaat, dan zullen ze zuchten en misschien een traan laten, want zo gemakkelijk is het niet altijd, dat ouderschap. En als het met die ouder niet zo goed gaat, als de ouder stress ervaart, geldzorgen heeft of mentaal worstelt, wat betekent dat dan voor het kind?

In de eerste Staat van het Gezin kijken we naar hoe het met gezinnen gaat. Het is meteen ook een uitnodiging om samen met ons het gesprek aan te gaan over gezinnen en hun uitdagingen, want iedereen speelt een rol in de oplossing. Van ministeries, de Kamer en de gemeente tot werkgevers, onderwijs, kinderopvang en ouders en kinderen zelf. Wij maken het samen graag gemakkelijker voor gezinnen.

Marjet Winsemius

Voor Werkende Ouders
Jeugdgezondheid

Igor Ivakic

Nederlands Centrum

Mariska van der Kogel

Hoofdredacteur WIJ Media

Inhoudsopgave

Samenvatting

Onderzoek: Is Nederland een land waar gezinnen graag willen wonen?

Cijfers en witte vlekken

- *Het gezin in cijfers*
- *Ouders over ouderschap*
- *Gezin en gezondheid*
- *Gezin in ontwikkeling*
- *Gezin en geld*
- *Gezin en veiligheid*
- *Het gezin aan het werk*
- *Kinderen*

Conclusies en aanbevelingen

Dankwoord

Samenvatting

'Nederland heeft genoeg in huis voor een fijne toekomst als gezin.'

In de afgelopen maanden hebben wij informatie verzameld die een indicatie geeft over hoe het met gezinnen gaat. Het gaat om bestaande, openbaar toegankelijke cijfers. Ook hebben we een peiling gedaan onder 515 ouders. De combinatie toont een opmerkelijk beeld:

Het gaat relatief goed met Nederlandse gezinnen. Nederland wordt ervaren als een fijn land en vooral vrijheid en goede voorzieningen worden daarbij genoemd, zeker ten opzichte van andere landen. Ouders maken zich zorgen maar aanvaarden die zorgen ook. Ze ervaren echter ook flinke uitdagingen, vooral in hun werk-gezin-zorg combinatie en merken weinig ondersteuning vanuit de samenleving, de politiek en het bestaande systeem.

'Relatief veilig land, goede zorgvoorzieningen, schoon land, financiële vangnetten. Het is een sociaal land.'

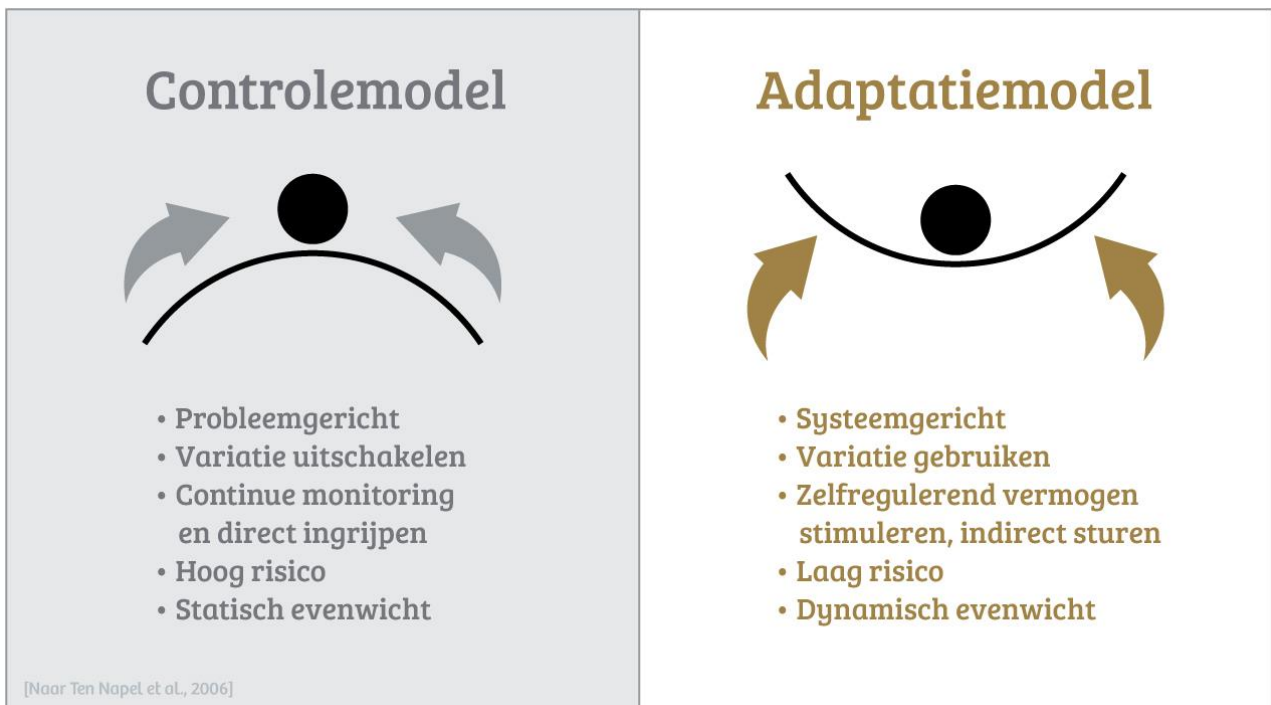
Volgens 89% van de gezinnen is Nederland een land waar ze graag willen wonen. 48% Geeft aan dat Nederland goede voorzieningen kent, maar 74% geeft aan dat de politiek te weinig doet.

Ouders maken zich zorgen over de gas- en energieprijzen (57%), de kwaliteit van het onderwijs (53%), duurzaamheid en het milieu (48%), energie en slaap (43%) en kansenongelijkheid (41%).

Naast dat ouders aangeven dat het hen goed gaat, ervaren ze dus ook veel zorgen. Ze kunnen die zorgen goed adresseren én vinden het oké dat ze zich zorgen maken. Dit, naast de opmerkingen die door ouders worden gemaakt over het gebrek aan ondersteuning die ze ervaren, geeft een zorgelijk beeld. Het is een paradox: het gaat hen goed, maar vooral omdat ze aanvaarden dat het hen eigenlijk niet goed gaat.

'Als moeder van twee kinderen met autisme loop ik over de hele breedte tegen muren op.'

De cijfers en analyse zijn een illustratie van het feit dat het Nederlandse systeem rondom gezinnen zich kenmerkt door het controle model. Gezinnen balanceren hierbij op een bol en als het mis gaat dan moet er worden ingegrepen, bijvoorbeeld door extra financiële steun, passend onderwijs of jeugdhulp. Vanuit verschillende sectoren en kolommen wordt er probleemgericht naar ouders en kinderen gekeken, terwijl een brede visie en gezamenlijke inzet mist. Ondersteuning is er pas als het mis is en het is de vraag of het dan altijd passend is. Dit brengt een hoog risico met zich mee.

Nederland zou gezinnen (kinderen, ouders en opa en oma's) beter kunnen ondersteunen via het adaptatiemodel. Hierin is de aandacht gericht op de omgeving, de context waarbinnen gezinnen functioneren en weten gezinnen zich gesteund. Ze behouden de keuzevrijheid om hun leven in te richten zoals zij dat goed achten. Ze kunnen vertrouwen op een gegarandeerde context die ondersteunend is aan hun gezinsfunctioneren. Die context vindt zijn fundament bij de gemeente en andere overheden, de werkgever, maar ook in de wijk, (sport)vereniging, school, kinderopvang en jeugdhulp.

'Alles is gericht op het gemiddelde gezin. Daardoor vallen velen buiten de boot.'

'De instituten zoals opvang en onderwijs zijn denk ik aardig geregeld, ook al werken ze niet echt samen, de wetten mogen beter: meer gelijkwaardigheid tussen partners door gelijkgetrokken verlofregelingen; en in de samenleving mag meer begrip komen voor jonge gezinnen, je moet het nu allemaal maar zelf kunnen, maar 'it takes a village...'

Onderzoek – Is Nederland een land waar gezinnen graag willen wonen?

Vanaf 20 april tot 10 mei hebben wij een vragenlijst uitgezet onder ouders. De vragenlijst werd 515 keer ingevuld. Hiervan was 95% vrouw, 4% man en 1% neutraal. Het opleidingsniveau was relatief goed verdeeld over laag en hoog opgeleid. Er is geen uitvraag gedaan naar de migratieachtergrond van de respondenten. De peiling is uitgezet door Voor Werkende Ouders, het NCJ en WIJ media. De peiling is een momentopname. Opvallend was bijvoorbeeld hoe vaak ouders 'vrijheid' noemden in de open vragen met het oog op de oorlog in de Oekraïne.

'Het is hier goed geregeld met financiën, mensen kunnen financiële ondersteuning krijgen, fijne keuzes aan kinderopvang en onderwijs, veel leuke dingen in de omgeving; voor een klein land als dit mooie natuur, historische gebouwen, pretparken, dierentuin en ons mooie cultuur om te bewonderen.'

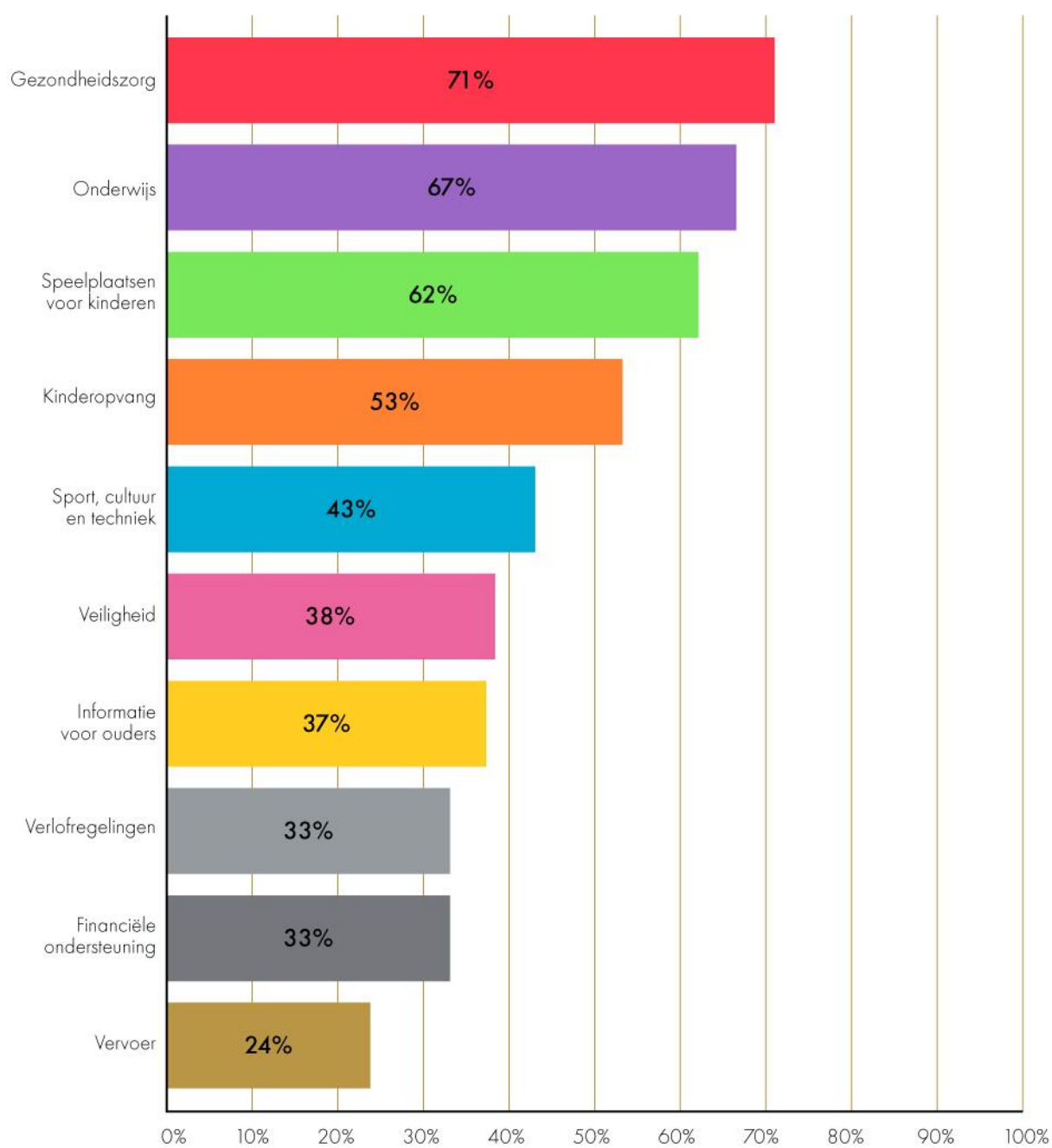

89% van de ouders gaf aan dat Nederland een land is waar ze graag willen wonen.

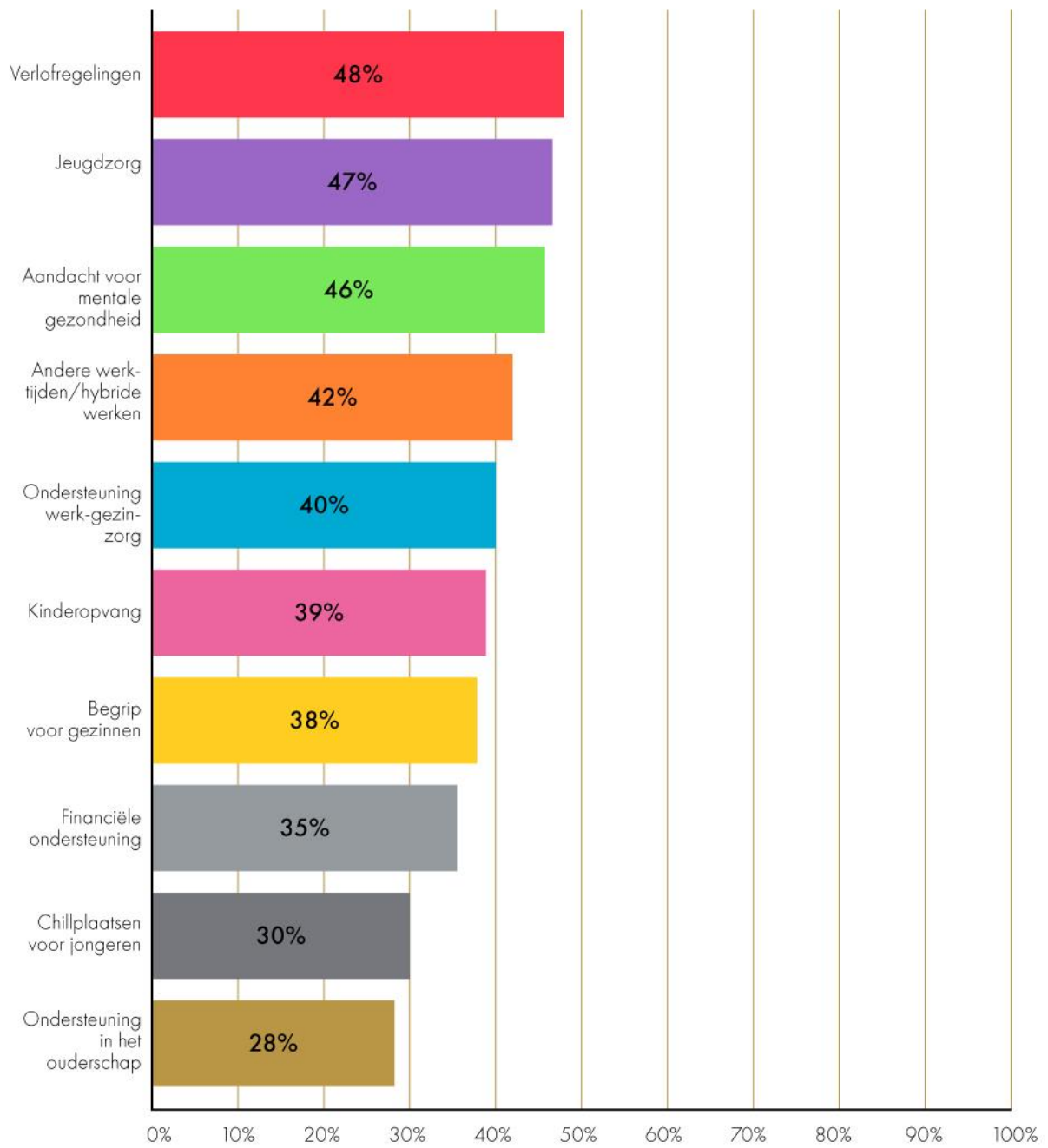
De belangrijkste resultaten op een rij:

48% van de ouders geeft aan dat Nederland voldoende voorzieningen heeft die gezinnen ondersteunen. Onder voorzieningen wordt bijvoorbeeld verstaan: onderwijs, kinderopvang, financiële regelingen, plekken voor jongeren en kinderen om te chillen of te spelen. 45% Van de ouders geeft aan dat het beter kan en 6% geeft aan dat de voorzieningen onvoldoende zijn.

De volgende voorzieningen worden als goed ervaren:

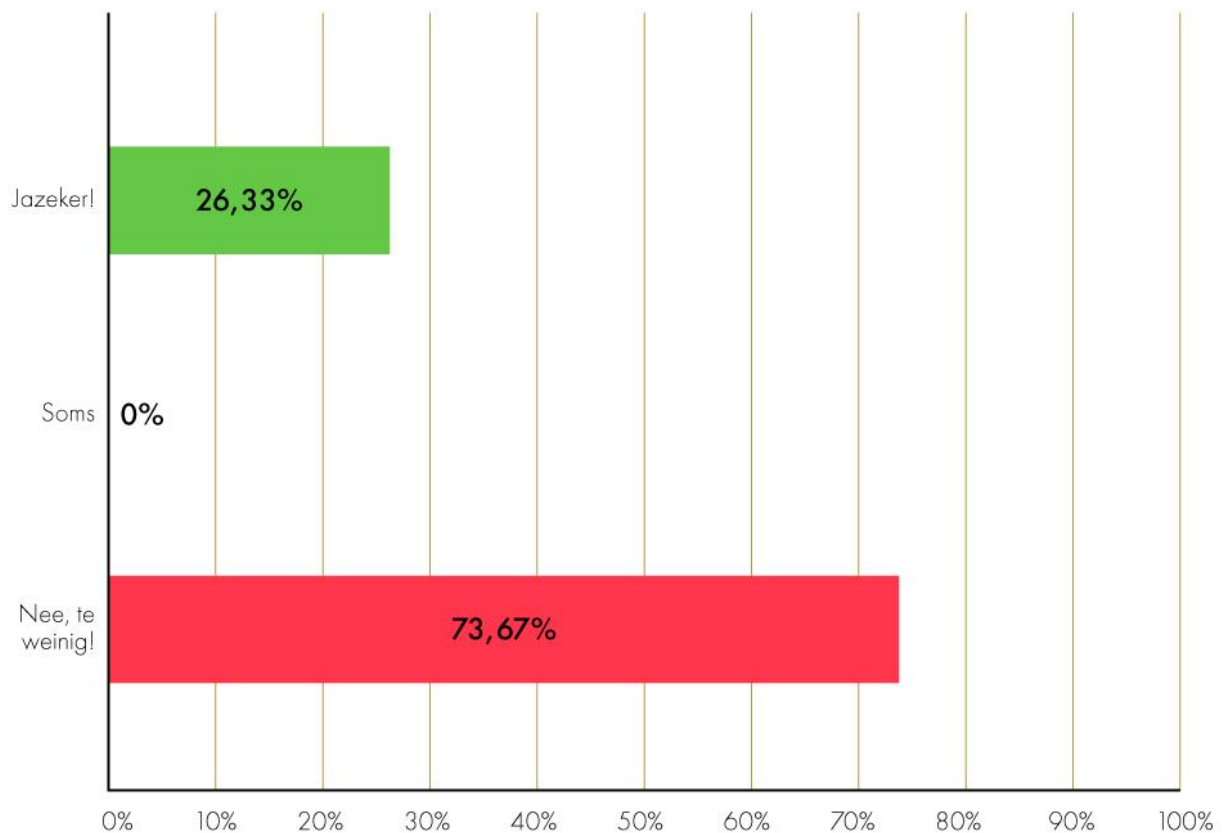
De volgende voorzieningen zijn voor verbetering vatbaar:

'Er is zo weinig begrip voor het ouderschap. Veel dingen zijn half geregeld. Er is veel, maar niet alles is 'af'. Jeugdzorg is op dit moment slecht geregeld. Kinderopvang en onderwijs zijn in beginsel prima en toegankelijk, maar (inhoudelijke) verdieping is nodig en de kosten van opvang zijn erg hoog. De belasting voor gezinnen is dat ook: in een (jong) gezin zijn de kosten hoog, want de salarissen zijn nog niet op de top, maar de huur of hypotheek wél – en daarbij komen dan ook de hoogste kosten voor kinderen. Daarvoor kies je zelf, maar het is ook belangrijk voor de maatschappij. Kinderen zijn de werknemers van de toekomst en financieren straks ieders AOW. Ook kinderlozen hebben er dus baat bij dat er kinderen worden geboren, en dat dat behabaar blijft voor mensen.'

Stelling: Er is in de politiek genoeg aandacht voor gezinnen.

Beantwoord: 376 Overgeslagen: 139

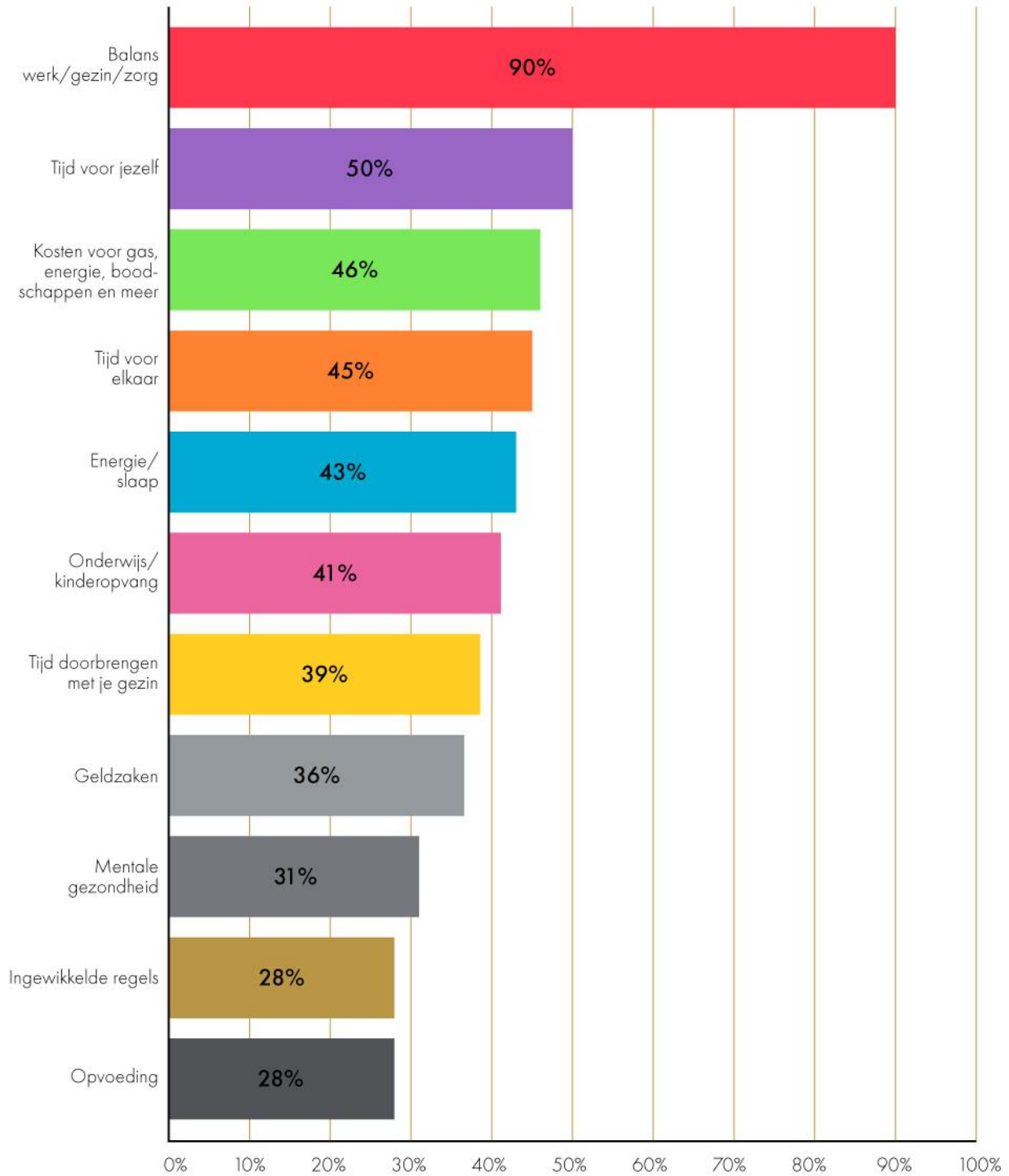
Wat zou de politiek meer of minder kunnen doen voor gezinnen?

Een greep uit de antwoorden:

- Er is langzaam meer aandacht voor betere verlofregelingen en gratis kinderopvang. Maar het gaat allemaal zo traag... er lijkt weinig urgentie te zijn en besef hoe belangrijk dit is (niet alleen voor de ouders en kinderen zelf, maar voor de maatschappij). Er lijkt heel weinig besef te zijn dat wij als ouders de toekomstige generatie aan het verzorgen en opvoeden zijn. En de ouders om wie het gaat hebben gewoon niet de energie en de tijd om aan de bel te trekken.
- Landelijke regels om het ouders makkelijker te maken om werk en gezin te combineren. Het wordt nu teveel aan de ouders en werkgevers overgelaten, met als gevolg dat ouders bijna altijd aan het kortste eind trekken als ze iets anders willen dan de werkgever.
- Niet meer fouten begaan als de toeslagenaffaire en het imago van Jeugdzorg moet anders. Het is voor ouders nu geen instantie om hulp te vragen, maar een instantie die alles kapot kan/gaat maken.
- Meer ondersteuning voor de leeftijdscategorie 12-27 jaar.
- Het financiële plaatje herzien van een 2-verdienend gezin die nog steeds *struggelt* om normaal te leven.
- Meer ondersteuning bij ouder(s) worden, beter kijken naar balans werk/gezin en hiermee mentale gezondheid, hybride werken. Kinderopvang beter regelen met als verlof voor vaders, wat al verbeterd is!
- Er is op de oppervlakte genoeg aandacht voor gezinnen, de voorzieningen zijn er, maar ze functioneren niet naar behoren.
- Ondersteunen van balans tussen werken en zorgen. Financiële ondersteuning, zodat ouders minder geldzorgen hebben of minder hoeven te werken en meer bij het gezin kunnen zijn.
- Tegemoetkoming omhoog voor kinderopvang. Werken belonen en niet extra belasten (als ik bv extra diensten in het weekend zou willen werken (in het ziekenhuis), gaat dit ten dele ten koste van de kinderopvangtoeslag. Verlofregeling voor vrouwen ophogen naar 6 maanden.
- Betere regelingen voor kinderopvang. Veel betere onderwijsinstellingen. Kleinschalige klassen en meer aandacht voor het individuele kind. De jeugdzorg weer vanuit Den Haag regelen.

'In wat voor wereld laten we onze kinderen achter... daar denk ik wel eens over na.'

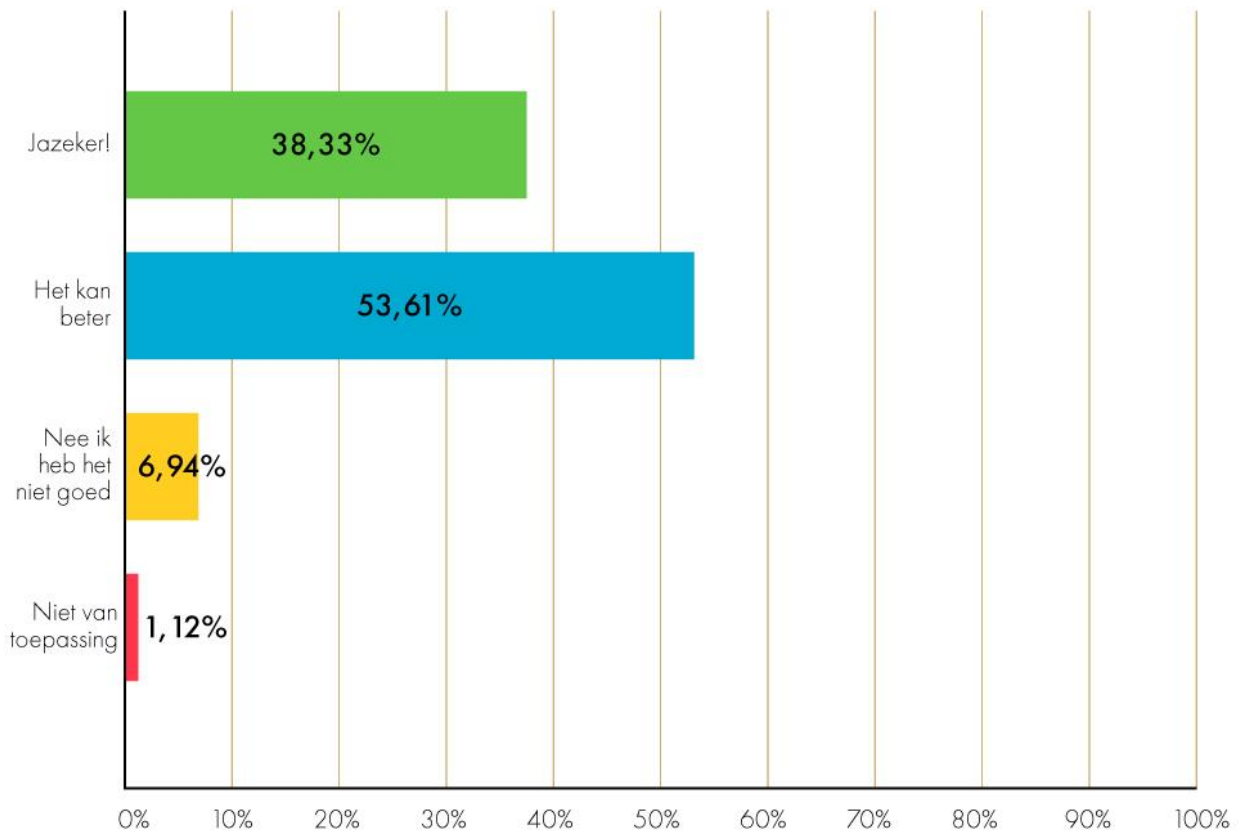
Dit zijn volgens ouders de grootste uitdagingen:

We vroegen ouders ook specifiek over hun eigen situatie.

Stelling: Ik heb mijn werk, gezin en zorg goed geregeld.

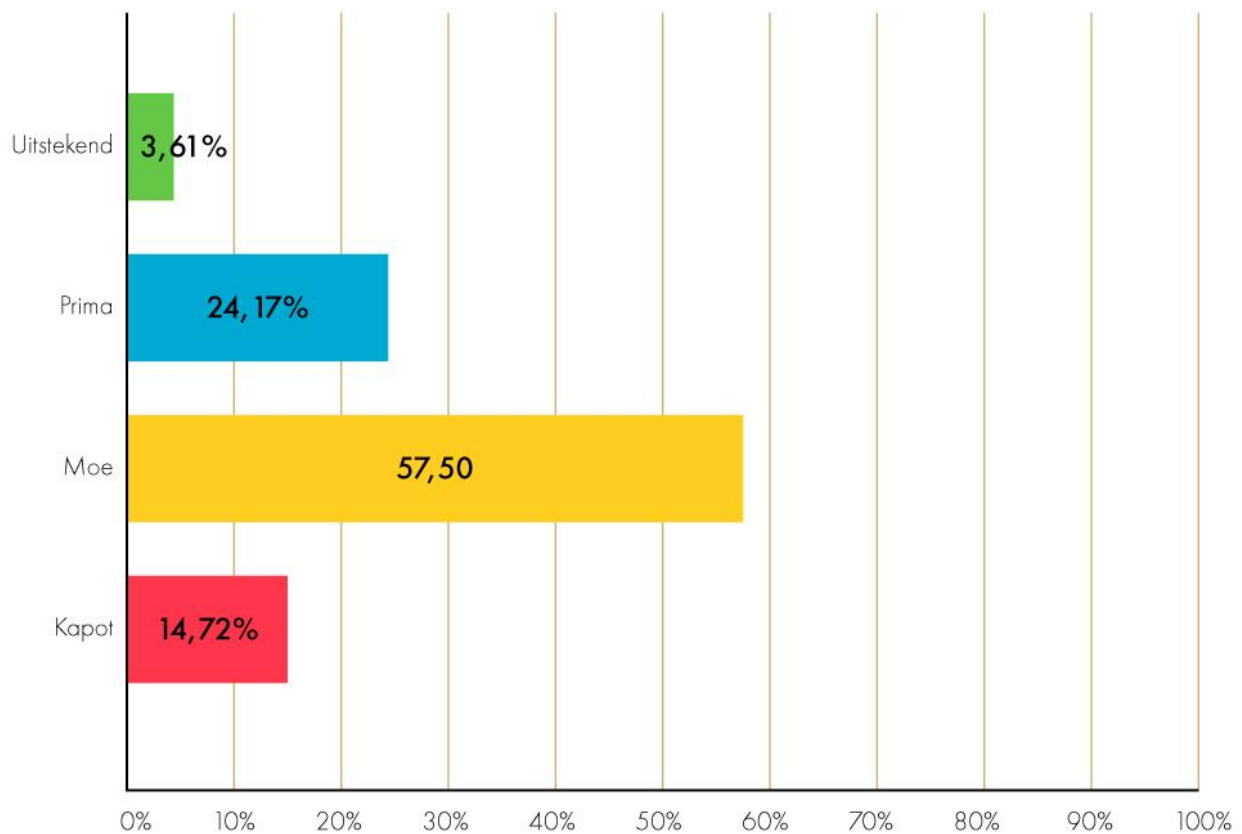
Beantwoord: 360 Overgeslagen: 155

'Qua werk schort er nog altijd veel aan. Moeders pakken de zorg op, missen hierdoor uren, gezien zij over het algemeen een lager inkomen hebben. Idem met bescherming van vrouwen in een tijdelijk contract tijdens de zwangerschap; hier is geen handhaving/controle voor.'

Aan het einde van de dag voel ik mij...

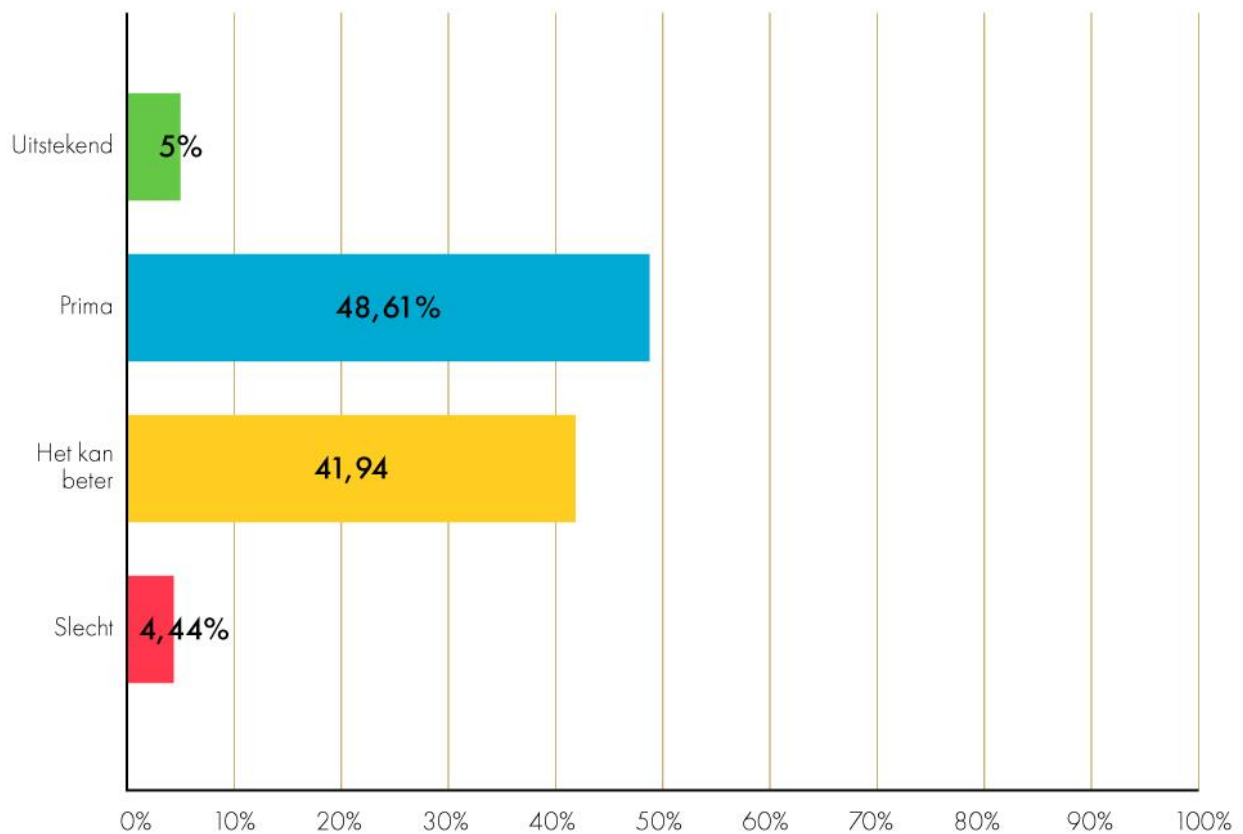
Beantwoord: 360 Overgeslagen: 155

'Ik heb alles nu wel redelijk goed geregeld, maar dat was best moeilijk en stressvol. Aan het eind van de dag ben ik best moe, omdat je met een gezin toch de hele dag van alles aan het regelen bent en er eigenlijk heel weinig begrip van de omgeving voor is.'

Hoe is het met jou?

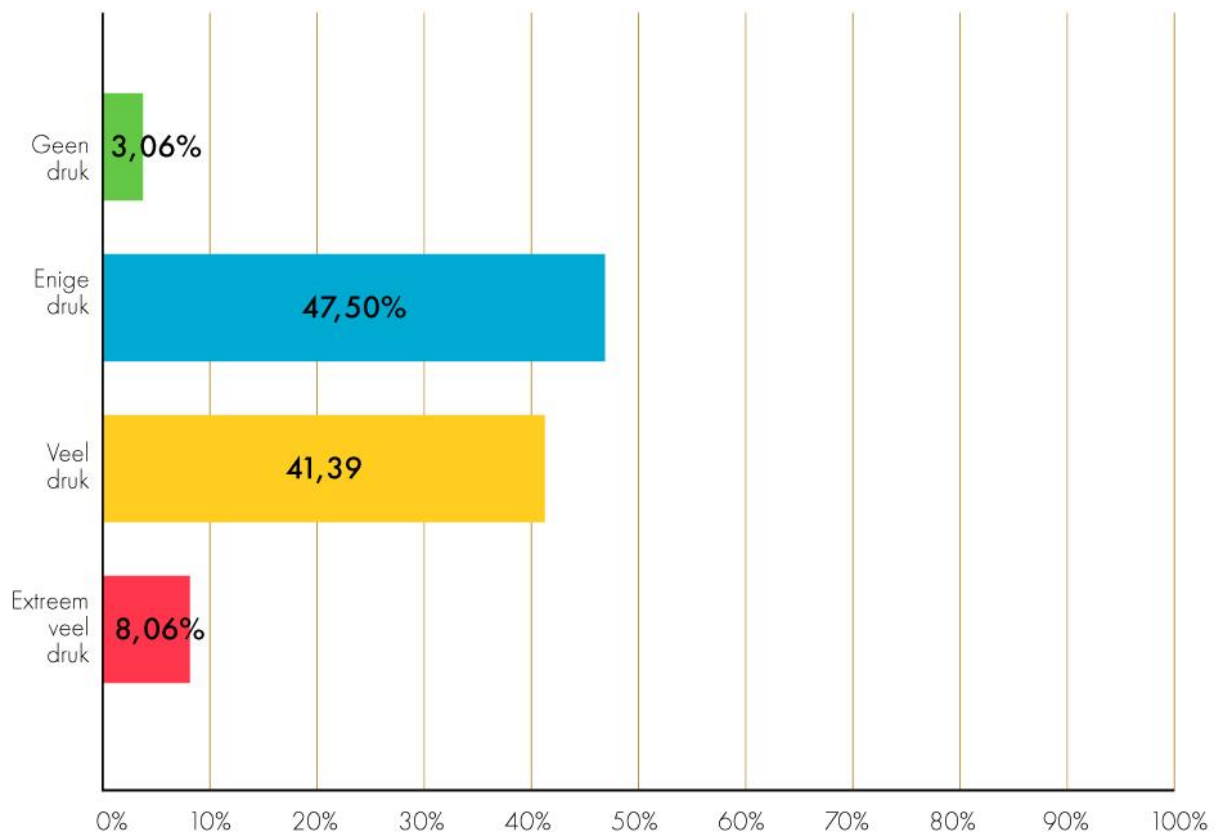
Beantwoord: 360 Overgeslagen: 155

'Er is toch ook nog veel onbegrip voor jonge ouders op het moment dat je weer naar de opvang moet om een ziek kind op te halen. Of als je om tijd vraagt om bij te komen van een in het gezin heftige periode.'

Hoeveel druk ervaar jij?

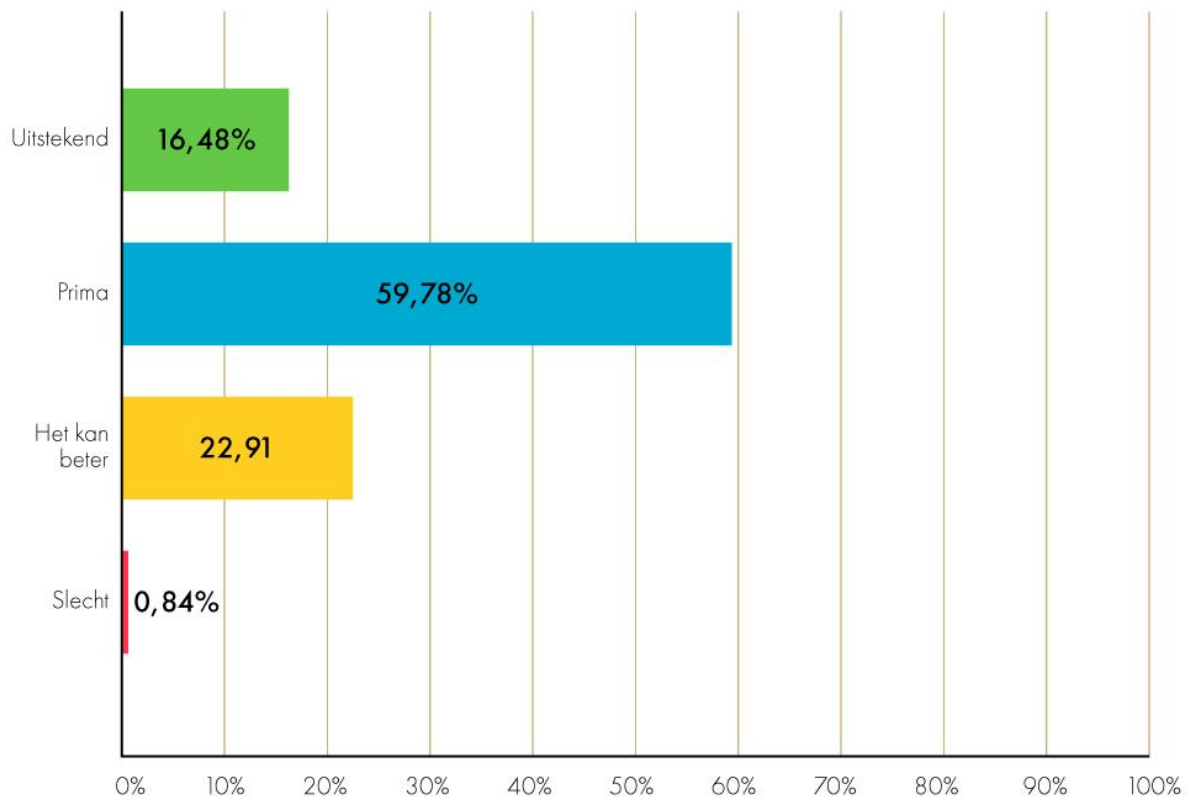
Beantwoord: 360 Overgeslagen: 155

'De druk als hoogopgeleide werkende moeder is aanzienlijk. Zowel vanuit de eigen omgeving als de maatschappij. Ik zie dat vrienden in bijv. Duitsland dit zeer anders ervaren omdat daar de verlofregelingen veel ruimhartiger zijn. Het idee dat we lang door moeten werken, daarna nog moeten zien of we een pensioen krijgen en dat terwijl het onderwijs voor onze kinderen steeds duurder wordt en de kwaliteit daalt.'

Hoe gaat het met je gezin?

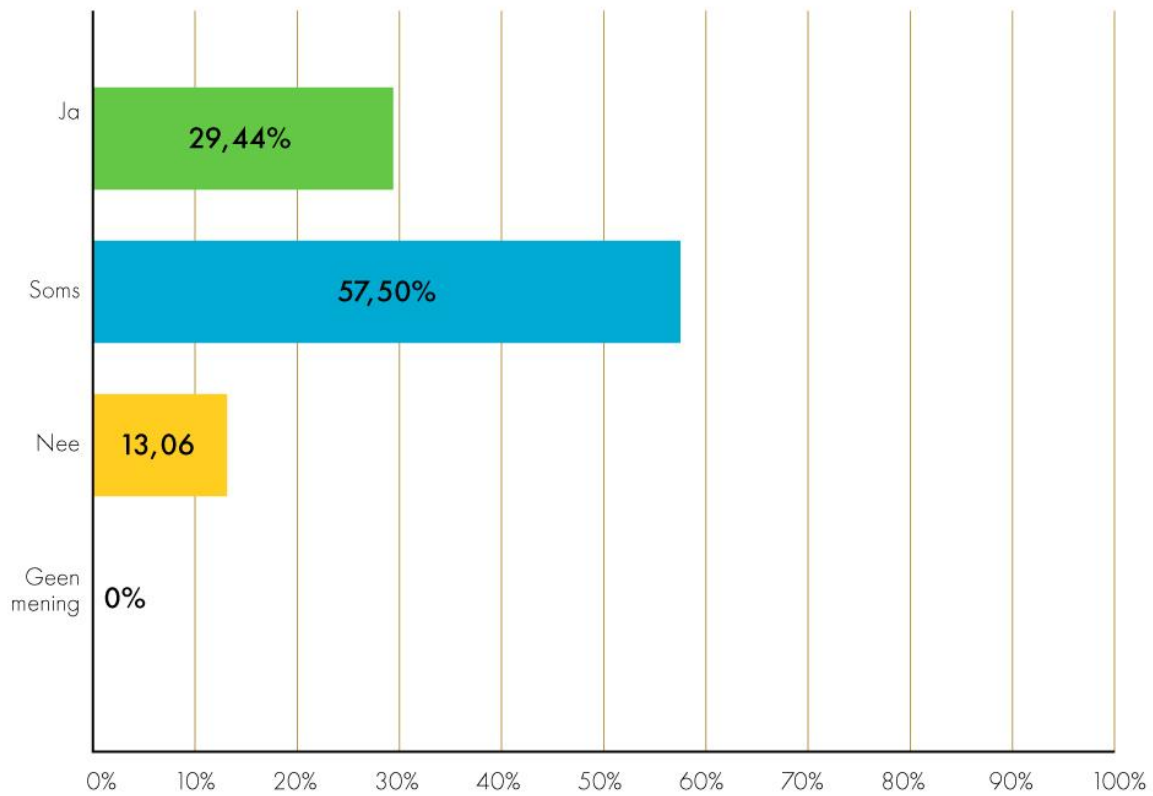
Beantwoord: 358 Overgeslagen: 157

'Het is ironisch, mijn man en ik zijn allebei kapot, maar met onze dochter gaat het fantastisch. En dan is de valkuil om te denken, dat doen we zelf, dat ligt aan ons. En dat is deels waar (een peuter opvoeden kost energie!). Maar er zijn natuurlijk ook structurele dingen die niet goed geregeld zijn, waardoor wij er zo doorheen zitten.'

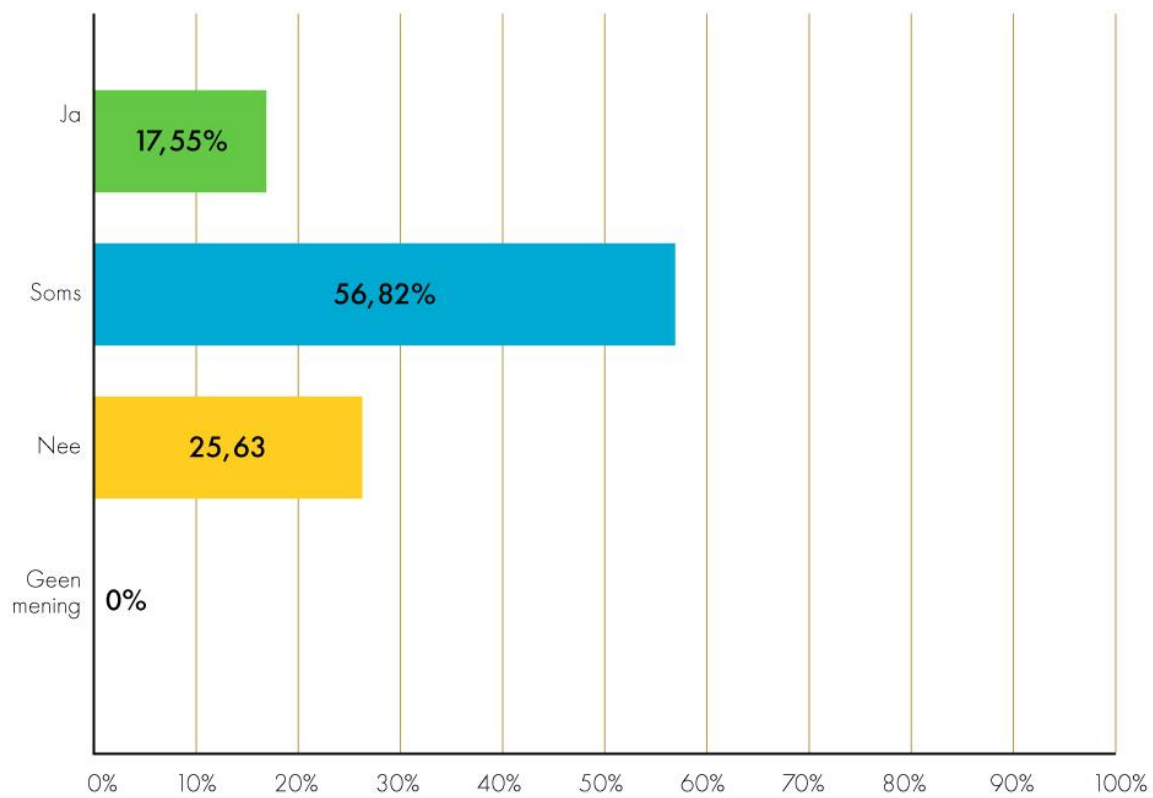
Stelling: Ik maak mij zorgen over de toekomst van mijn kinderen.

Beantwoord: 360 Overgeslagen: 155

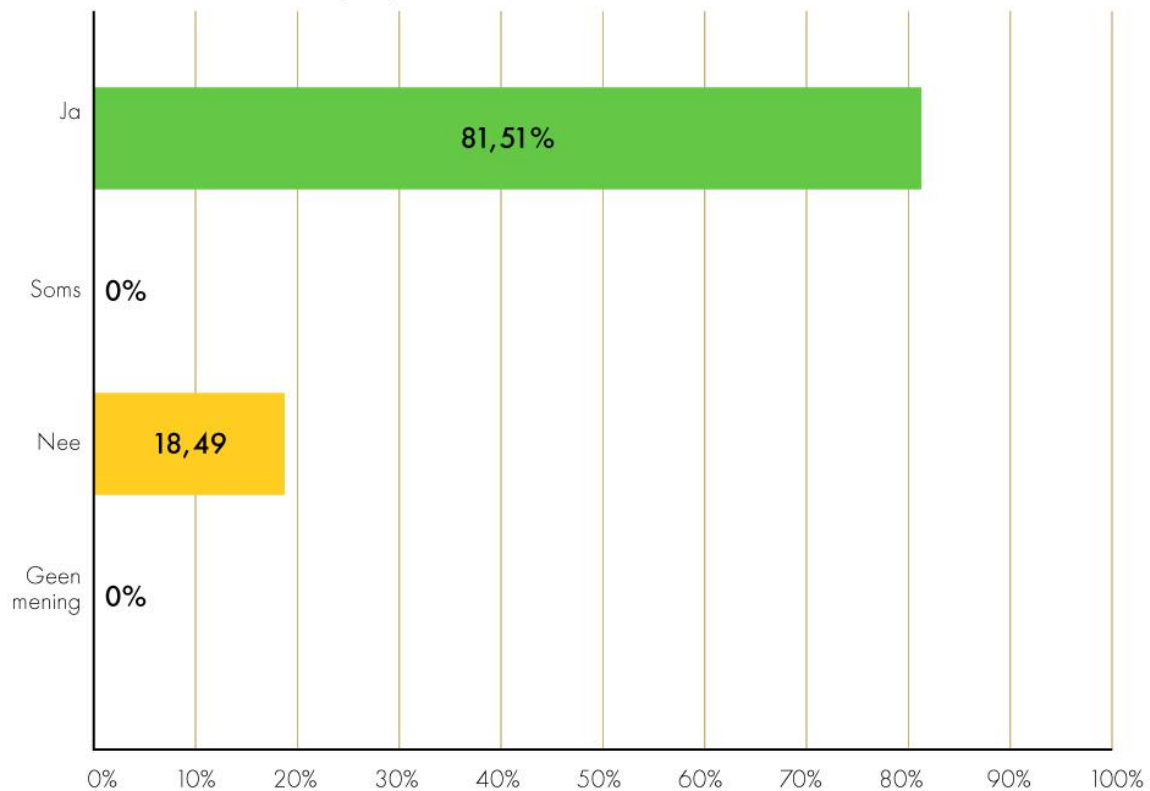
Stelling: Ik maak mij zorgen over mijn kinderen.

Beantwoord: 360 Overgeslagen: 155

Stelling: Ik vind het oké dat ik mij zorgen maak.

Beantwoord: 357 Overgeslagen: 158

'Het is allemaal niet rozengeur en maneschijn, laat het dan ook niet zo overkomen.'

Als je aan ouders vraagt hoe zij het ouderschap ervaren, zegt 29% dat ze het fantastisch vindt, 27% vindt het leuk, 37% vindt het soms wel pittig en 7 % vindt het heel erg pittig. Volgens 79% van de respondenten moet er meer aandacht komen voor het ouderschap. 21% is het daar niet mee eens.

'In Nederland is van alles geregeld. Maar over het ouderschap denken we eigenlijk helemaal niet na. Ouders voelen ook nog eens de druk om het perfect te doen en durven niet aan de bel te trekken. We zouden veel meer na moeten denken over het ouderschap en de omgeving en de overheid mag veel meer steun bieden.'

Over opvoeden hebben ouders zich ook uitgesproken. 18% Van de respondenten vindt opvoeden fantastisch, 29% vindt het leuk, 49% vindt het soms wel pittig en 4% vindt het heel erg pittig. Volgens 73% van de respondenten moet er meer aandacht komen voor opvoeden. 27% is het daar niet mee eens.

'Het is soms pittig, maar nog steeds heel leuk en er mag meer kennis gedeeld worden hoe op te voeden of een soort van cursus zijn voor beginnende ouders.'

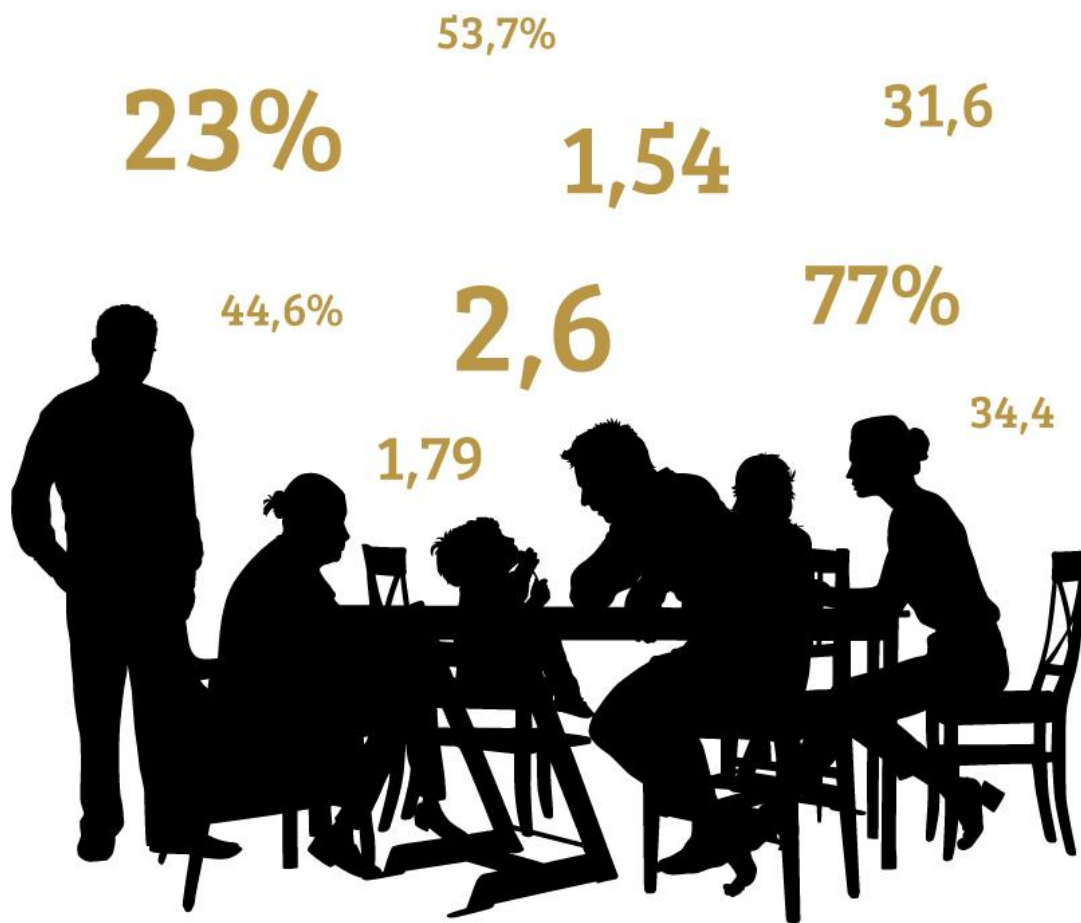
Cijfers en witte vlekken

In de afgelopen maanden hebben wij verschillende cijfers verzameld die een indicatie geven over hoe het met gezinnen gaat. Bij de inventarisatie van deze cijfers en een analyse van het Nederlandse systeem rondom gezinnen zijn een aantal kanttekeningen te plaatsen.

Wij hebben getracht zoveel mogelijk cijfers te verzamelen maar zijn ons ervan bewust dat er cijfers ontbreken. Er zijn echter veel losstaande bronnen en thematische publicaties die raken aan ouders, kinderen en gezinnen, maar samenhangende overzichtscijfers over de fysieke, sociale en mentale gezondheid van gezinnen ontbreken, zowel in landelijke monitoring als in lokale monitoring door gemeenten en partners. Daarbij zijn er verschillende hiaten te identificeren en kansen om te investeren in meer congruente informatie zodat daar door beleidsmakers ook beter op gestuurd kan worden.

Ook valt op dat de verschillende onderwerpen die gezinnen raken verdeeld zijn over verschillende ministeries die hier op eigen wijze beleid op maken en invulling aan geven. Deze verschillende invullingen vullen elkaar niet aan, maar werken elkaar regelmatig tegen. Het simpelste voorbeeld hiervan is de kinderopvangtoeslag van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en het emancipatiebeleid van het ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur. De laatste richt zich op meer vrouwen, meer uur aan het werk, maar hoe meer uur je werkt, hoe minder kinderopvangtoeslag je ontvangt. Bij de berekening die ouders aan de keukentafel maken is meer werken dus niet in hun voordeel, terwijl het wel ten goede zou komen aan de gezinsinkomsten en de financiële zelfstandigheid van de vrouw.

Het gezin in cijfers

2,6 miljoen gezinnen met thuiswonende kinderen. 77% tweeoudergezinnen, 23% eenoudergezinnen. 40% van de opa's en oma's past wekelijks op.

1. **Aantal gezinnen:** In 2021 zijn er ruim 2,6 miljoen gezinnen met thuiswonende kinderen, waaronder ruim 1,8 miljoen met een jongste kind onder de 18 jaar.¹
2. **Huwelijkse status:** Het aantal gehuwde paren met thuiswonende kinderen bedraagt ruim 1,5 miljoen en is daarmee in de meerderheid. Het aantal niet-gehuwde paren met kinderen bedraagt 457.644.
3. **Eenoudergezinnen:** In 2021 zijn er 593.871 eenoudergezinnen (23 procent van de gezinnen), waarbij het in de meeste gevallen gaat om een alleenstaande moeder met een of meer kinderen. Ten opzichte van 2020 is de verhouding eenoudergezin-tweeoudergezin percentueel hetzelfde gebleven. In beide jaren gaat het om 77 procent tweeoudergezinnen en 23 procent eenoudergezinnen.²

² NJI: <https://www.nji.nl/cijfers/gezinnen>

4. **Opa's en oma's:** De helft van kinderen nu heeft 4 opa's en oma's.³ 40 procent van de opa's en oma's past wekelijks op de kleinkinderen. In Nederland is sprake van een grootoudereffect. Moeders blijven vaker aan het werk en er worden meer kinderen geboren.⁴
5. **Geboorte:** Het aantal levendgeborenen was in 2021 178.506. Dat is een stijging van circa 10.000 kinderen ten opzichte van 2020. Na een lange periode van daling van het aantal geboortes is er in 2021 weer sprake van een stijging. In 2020 heeft de Nederlandse vrouw gemiddeld 1,54 kinderen. Het gemiddeld aantal kinderen van Nederlandse vrouwen daalt al jaren. Tien jaar eerder was het gemiddelde 1,79 kinderen. Vrouwen waren in 2020 gemiddeld 30,1 jaar bij de geboorte van hun eerste kind. Sinds de jaren zeventig is de leeftijd waarop Nederlandse vrouwen aan kinderen beginnen gestegen. Vooral aan het eind van de jaren zestig werden vrouwen nog relatief jong moeder. In 1970 waren ze gemiddeld 24,3 jaar, in 2000 was dat al 29,1 jaar. Over het algemeen zijn mannen in Nederland zo'n 3 jaar ouder dan vrouwen als ze hun *eerste kind* krijgen. Gemiddeld waren mannen die in 2020 voor het eerst vader werden 32,9 jaar. In 1996 was dat 31,6 jaar. Van alle kinderen die in 2020 geboren werden waren de vaders gemiddeld 34,4 jaar. Steeds minder vrouwen zijn al voor hun dertigste moeder, terwijl het juist vaker voorkomt dat vrouwen op latere leeftijd een eerste kind krijgen. In 1975 was van 90,0 procent van de eerste kinderen de moeder jonger dan 30, in 2020 van 44,6 procent. De moeder van 2,0 procent was 35 jaar of ouder in 1975 en in 2020 had 16,2 procent een oudere moeder. Van alle kinderen die geboren werden in 2020 had 21,5 procent een moeder van 35 jaar of ouder. Dat is vergelijkbaar met 1950. Toen was dat minder vaak een eerste kind.⁵
6. **Scheiden:** In 2020 eindigden 28.965 huwelijken in een echtscheiding. 53,7 procent van hen had een of meer kinderen. Daarnaast zijn er geregistreerde partnerschappen die in een scheiding eindigen. Dit aantal neemt toe, omdat het aantal stellen dat een geregistreerd partnerschap sluit ook is gestegen. In 2020 gingen 2.837 stellen met een geregistreerd partnerschap uit elkaar.⁶ Het percentage echtscheidingen zit op het laagste niveau in tien jaar. Sinds de piek in echtscheidingen in 2014 (als gevolg van de economische crisis) is er duidelijk een dalende trend ingezet in het aantal ontbonden huwelijken per jaar. Feit is echter dat de beperkingen met betrekking tot de uitbraak van de corona-crisis voor veel getrouwde stellen een beproeving zijn voor het huwelijk. De verwachting van de echtscheidingsbranche dat er (in 2020 of in 2021) een piek zou ontstaan in het aantal echtscheidingsverzoeken als de corona

³ Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut, <https://nidi.nl/wp-content/uploads/2019/11/demos-28-02.pdf>

⁴ R. Kaptijn, F. Thomese, T.G. van Tilburg en A.C. Liefbroer (2010), How grandparents matter. Support for the cooperative breeding hypothesis in a contemporary Dutch population. *Human Nature* 21 (4), p. 393-405

⁵ Centraal Bureau voor de Statistiek

⁶ *Centraal Bureau voor de Statistiek (2021) Huwelijksontbindingen*

restricties zouden afnemen, is echter (tot nu toe) uitgebleven. De verwachting is echter dat deze uitblijvende ontwikkeling het gevolg is van uitstelgedrag waar de ongunstige huizenmarkt ook een grote rol in speelt. Het is voor veel gescheiden personen erg lastig om op basis van één inkomen een hypotheek te krijgen. Daarnaast is er sprake van een overspannen huizenmarkt waarbij de vraag veel groter is dan het aanbod. Voor de volledigheid is het wel goed te vermelden dat het aantal beëindigingen van geregistreerde partnerschappen wel is toegenomen.⁷

6.000 minderjarige kinderen maken jaarlijks een complexe scheiding mee.

7. **Scheiden en de invloed op kinderen:** Jaarlijks maken ongeveer 6.000 minderjarige kinderen een complexe scheiding van hun ouders mee. De gevolgen van zo'n scheiding zijn groot, ook voor de kinderen. Vaak komen zij in de knel, omdat ouders er niet in slagen hun ouderschap na (echt)scheiding vorm te geven. Ongeveer 10 tot 15 procent van alle scheidingen is een vechtscheiding. Deze scheidingen kenmerken zich door hevige ruzies en geen enkel contact tussen de ouders. Kinderen kunnen hierdoor emotioneel verwaarloosd raken en angstig en eenzaam zijn.⁸ Er is een duidelijke samenhang tussen scheidingen van ouders en het gebruik van jeugdzorg bij de kinderen. In de periode 2015 - 2020 is het aandeel kinderen van gescheiden

⁷ Nationale Echtscheidingsmonitor 2021

⁸ <https://www.huiselijkgeweld.nl/dossiers/vechtscheidingen>

ouders in de jeugdzorg in beperkte mate toegenomen. Voor jeugdhulp is dit aandeel in deze periode gestegen van 47% naar 49%, voor jeugdbescherming van 91% naar 92,5% en voor jeugdreclassering van 74% naar 75%. Deze ontwikkeling wijkt niet af van de ontwikkeling van het totale aandeel kinderen van ouders die niet meer bij elkaar zijn in de periode 2015 - 2020 (stijging van 28% in 2015 naar 30% in 2020).⁹ De kans dat een minderjarige de scheiding van zijn of haar ouders meemaakt is groter als het gezin een lagere welvaart kent.¹⁰

8. **Complex gezinsverband:** In 2017 groeit ruim een half miljoen minderjarige kinderen op in een complex gezinsverband. Dat is 16 procent van de ruim 3,4 miljoen minderjarige kinderen. Daarnaast woonde in 2017 van 21 procent van alle minderjarige kinderen de ouders niet meer bij elkaar. De ouders van deze kinderen waren gescheiden, hadden nooit samengewoond of één van de ouders was overleden. Van de minderjarige kinderen in complexe gezinsverbanden had circa de helft één of twee stiefouders. 66% Had wel halfbroers of -zussen en geen stiefbroers of -zussen. 15% Had wel stiefbroers of -zussen maar geen halfbroers of -zussen. Van een complex gezinsverband wordt gesproken als kinderen opgroeien met één of twee stiefouders, stiefbroers- of zussen of halfbroers- of zussen.¹¹
9. **Tienermoeders:** Het aantal tienermeisjes dat moeder wordt, is in 2020 verder gedaald. Er werden 1194 kinderen geboren met een moeder onder de twintig. In 2010 waren dat er nog ruim 2 500. Binnen de Europese Unie hoort Nederland bij de landen met het laagste aantal tienermoeders per duizend 15- tot 20-jarige meisjes.¹²
10. **Kwetsbare situatie:** Ongeveer 5 procent van de gezinnen bevinden zich in een (zeer) kwetsbare situatie. Dit zijn ongeveer 30.000 gezinnen. Ongeveer 15 procent van de gezinnen loopt een verhoogd risico op een kwetsbare situatie. Specifiek voor deze laatste demografie heeft de COVID-19 crisis grote impact. Wanneer ouders zich in een kwetsbare situatie bevinden zijn ze vaak moeilijk te bereiken door informatie en (professionele) ondersteuning.¹³
11. **Aanstaande ouders en preconceptie:** Binnen de zogenaamde kwetsbaarheidsatlas heeft het Erasmus MC een indicatie gemaakt van mogelijke aanstaande ouders die zich in een kwetsbare situatie kunnen (gaan) bevinden.¹⁴ Ook zijn er verschillende preconceptie ondersteuningsmogelijkheden. Er is echter beperkt beeld over hoe

⁹ <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-justitie-en-veiligheid/documenten/rapporten/2022/03/22/tk-bijlage-3-significant-public-rapportage-relatie-scheidingen-ggz-en-jeugdhulp>

¹⁰ Landelijke Jeugdmonitor CBS

¹¹ *Centraal Bureau voor de Statistiek (2020). Nieuwsbericht 'Ruim een half miljoen minderjarigen in complexe gezinsverband'. Publicatiedatum 02-10-2020.*

¹² CBS tienermoeders

¹³ Leren kennen, begrijpen, bereiken Verkenning 'Beter bereik ouders met verhoogde kwetsbaarheid', Actieprogramma Kansrijke Start, VWS 2020.

¹⁴ Erasmus MC, operationalisering kwetsbaarheidsdefinitie

(aanstaande) ouders hiermee bekend zijn, gebruik van maken en wat dit doet met hun gedrag. Relatief weinig aanstaande ouders en specifiek vaders zijn zich bewust van de impact van een gezonde leefstijl op de conceptie.¹⁵

12. **Intergenerationele problematiek:** Zowel fysieke gezondheid als sociaal emotionele problemen strekken verder dan één generatie. Het hebben meegemaakt van sociaal emotionele problematiek (mishandeling of een ouder met psychische problemen) in de jeugd geeft een hoger risico op herhaling in de volgende generatie. De intergenerationele overdracht van ongezondheid draagt bij aan de huidige en toekomstige gezondheidsachterstanden.¹⁶

Ouders over ouderschap

13. **Ervaring ouderschap jonge ouders:** Nederlandse ouders zijn tevreden over de manier waarop ze het ouderschap invullen of zich hierop voorbereiden, ze geven zichzelf een 7,25. De zwangere groep is het meest positief met een 8,1. Is het kindje er eenmaal dan neemt de score iets af naar een 7,6 voor ouders met een jonge baby respectievelijk een 7,7 voor de ouders met kinderen tussen 4 maanden en 2 jaar. Binnen de preconceptie groep maakt het groot verschil hoe actief men al met de gedachte speelt om ouder te worden. De groep met een actieve kindwens geeft zijn/haar voorbereiding een 7,2. De groep die nog niet zover is een 6,5. Twee-derde van de ouders is wel eens onzeker over de eigen invulling van het ouderschap. 55% zou het ook nog wel beter willen doen. Dit laatste is onder zwangeren duidelijk lager (34%). Het beter gaan doen gaat niet vanzelf. De belangrijkste redenen waarom het niet lukt zijn het ontbreken van tijd en/of geld en vermoeidheid. Na deze top drie volgt op enige afstand problemen met de eigen gezondheid of op andere vlakken.¹⁷

'De praktische dingen zijn over het algemeen goed geregeld. Empathie en inlevingsvermogen in kinderen, jongeren en hun ouders minder.'

14. **Zorgen over ouderschap:** In veel surveys zegt ongeveer een derde van de ouders dat zij zich recent zorgen hebben gemaakt over de opvoeding of

¹⁵ Market response, De impact van de eerste 1000 dagen, November 2020, 826 respondenten & Influencing for Health Onderzoek SGF

¹⁶ SCP, Sociale netwerken van ouders Steun bij de opvoeding en andere ouderschapstaken

¹⁷ Market response, De impact van de eerste 1000 dagen, November 2020, 826 respondenten

ontwikkeling van hun kinderen. Sociale netwerken zijn echter niet altijd beschikbaar, ouders durven soms geen hulp te vragen en hulp is niet altijd helpend.¹⁸

'Als je kind niet past in de voorbedachte kaders bij de instanties (bijvoorbeeld door een combinatie van speciale behoeftes, anders dan gemiddeld) blijkt maatwerk vrijwel onmogelijk te organiseren. Ouders worden dan in kringetjes van loket maar loket doorgeschoven en krijgen te maken met zeer complexe financieringsdrama's. Als een gezin dan verstrikt raakt wordt er zeer makkelijk opgeschaald naar de jeugdbescherming (want de schuld wordt in de schoenen van de ouders geschoven) en daarmee wordt alles nog veel complexer, duurder en schadelijker voor het kind en de ouders. Uithuisplaatsing om het kinderopvangtoeslag schandaal als voorbeeld, maar dit speelt op vele vlakken. Ook bij niet passend onderwijs, huisuitzetting, etc.'

15. **Informele ouderschapsondersteuning:** Twee derde van de ouders heeft recent informele hulp bij het ouderschap gekregen. Ongeveer twee derde van de ouders van kinderen tot en met 18 jaar heeft in het half jaar voorafgaand aan het onderzoek enige vorm van steun bij het ouderschap ontvangen vanuit het informele netwerk, zo blijkt uit het Jeugdwet onderzoek. De informele hulp blijkt het vaakst van de eigen (schoon)ouders te komen; bijna de helft van de ouders van kinderen tot en met 18 jaar in het Jeugdwet onderzoek krijgt hulp van ouders of schoonouders (vgl. Doorten en Bucx 2011). Ouders blijken meer steun te krijgen van hun informele netwerk als de kinderen jonger zijn. In het sociaal domein onderzoek noemen ouders het vaakst dat ze hulp bij de opvoeding krijgen van school en kinderopvang (een op de twintig ouders), gevolgd door hulp van het consultatiebureau (CB), Centrum voor Jeugd en

¹⁸ SCP, Sociale netwerken van ouders Steun bij de opvoeding en andere ouderschapstaken

Gezin (CJG) en de schoolarts. Hulp van de huisarts en verpleegkundige (praktijkondersteuner) worden het minst vaak gerapporteerd (1%).¹⁹

16. **Stress bij ouders:** Het grootbrengen van kinderen is voor veel ouders een verrijkende taak die hun meestal goed afgaat. Tegelijkertijd brengt het ouderschap ook twijfels, zorgen en druk met zich mee, waardoor veel ouders soms wel een steuntje in de rug kunnen gebruiken (Bucx en Roeters 2018; Weille 2011). Ouders en hun gezinnen zijn ingebed in verschillende leefomgevingen waarin ze hun opvoed- en andere ouderschapstaken met andere volwassenen kunnen delen en waarin ze ondersteund en ontlast kunnen worden. Dit wordt ook wel de 'pedagogische civil society' genoemd (Kesselring 2019; De Winter 2008). Dit netwerk bestaat allereerst uit het informele netwerk, met mensen die niet beroepsmatig bij het gezin betrokken zijn, zoals familie, vrienden, kennissen en burens. Daarnaast bevat het professionals met wie ouders (ook zonder hulpvragen) regelmatig contact hebben, zoals de opvang, school of het consultatiebureau (CB), het zogenoemde 'vanzelfsprekende formele netwerk' (RMO 2012). Onderzoek toont aan dat steun vanuit sociale netwerken van wezenlijk belang kan zijn voor het welbevinden van ouders, de kwaliteit van hun opvoeding en het welzijn van hun kinderen (Ince et al. 2018; Kesselring et al. 2012).

'Ondersteuning voor ouders vind ik een interessante. Het kan veel helpen bij preventie, maar wordt niet standaard geboden. Mij niet opgevallen althans.'

17. **Impact op relaties:** Het krijgen van kinderen heeft bewezen grote impact op relaties, zowel in het versterken van de relatie als in de druk op een relatie. 83% van de stellen belandt in een serieuze relatiecrisis na de geboorte van een kind.
18. **Balans:** Tijdens de coronacrisis stond de balans tussen draagkracht en draaglast bij ouders onder druk. Die balans herstelt zich significant ten opzichte van de eerdere peilingen gaf 38% van de ouders aan dat de verhouding tussen draagkracht en draaglast in het midden tot uit balans was, tegenover 53% van de ouders tijdens de vorige (of derde) peiling. Echter, in vergelijking met de periode vòòr de coronacrisis is het verschil nog wel groot. Zo gaf voor corona

¹⁹SCP, Sociale netwerken van ouders Steun bij de opvoeding en andere ouderschapstaken

10% van de ouders aan dat hun verhouding tussen draagkracht en draaglast in het midden tot uit balans was.²⁰

19. **Opvoeden:** Volgens cijfers uit 2010 is het grootste deel van de ouders tevreden over het verloop van de opvoeding van hun kinderen en vindt men zichzelf goed in staat om voor kinderen te zorgen (respectievelijk 97 procent en 98 procent) (Bucx, 2011). Toch hebben alle ouders weleens vragen of zorgen over het gedrag, de ontwikkeling of de opvoeding van hun kinderen. Onderzoek van het CIKEO-consortium dat plaatsvond in de periode 2017-2019 onder ouders met een kind tussen 0 en 8 jaar biedt inzicht in onderwerpen waar ouders vragen en zorgen over hebben. Bijna driekwart van ouders met kinderen van 0 tot 8 jaar had recent vragen of zorgen over het gedrag, de ontwikkeling of de opvoeding van hun jonge kinderen. Van deze ouders zegt 14 procent behoefte te hebben aan deskundig hulp of advies. Het merendeel (76 procent) heeft ook de benodigde hulp ontvangen. Van de ouders zonder migratieachtergrond had 73 procent in de twaalf maanden voorafgaand aan het onderzoek vragen of zorgen over de opvoeding, het gedrag of de ontwikkeling van hun kind. Van de ouders met een migratieachtergrond had 77 procent vragen of zorgen. Ouders van kinderen met een migratieachtergrond hadden vaker dan andere ouders vragen of zorgen over de spraak- en taalontwikkeling van hun kind en spanningen of stress over zaken die speelden buiten de opvoeding.²¹

Gezin en gezondheid

20. **Psychische problematiek & verslaving:** Nederland telt jaarlijks 405.000 ouders met een psychische stoornis en/of verslaving volgens DSM-IV criteria (classificatiesysteem voor psychiatrische aandoeningen). Deze ouders hebben tezamen 577.000 kinderen onder de 18 jaar. Daarvan zijn 423.000 kinderen 12 jaar of jonger. Per 10.000 inwoners hebben naar schatting 350 kinderen onder de 18 jaar een ouder met een psychische stoornis en/of een verslaving.²²

21. **Postpartum depressie:** In Nederland krijgen naar schatting jaarlijks ruim 23.000 vrouwen, die zwanger zijn en/of bevallen zijn, een depressie. Een postpartum depressie (in de volksmond bekend als postnatale depressie) is daarmee de meest voorkomende aandoening bij nieuwe moeders.²³

22. **Jeugdhulp:** Ruim 1 op de 12 jongeren ontving jeugdzorg in 2020. Het aantal jongeren dat jeugdzorg krijgt nam in de jaren 2015–2019 toe. In het eerste half jaar van 2021 zijn er ruim 21.000 meer jeugdzorgcliënten in beeld gekomen. Zo'n 380.000 jongeren in de leeftijd tot 23 jaar ontvingen jeugdzorg. De jongeren komen

²⁰Balansmeter NCJ: <https://www.ncj.nl/actueel/nieuws/artikel/uitkomsten-vierde-peiling-balansmeter-aandacht-voor-herstel>

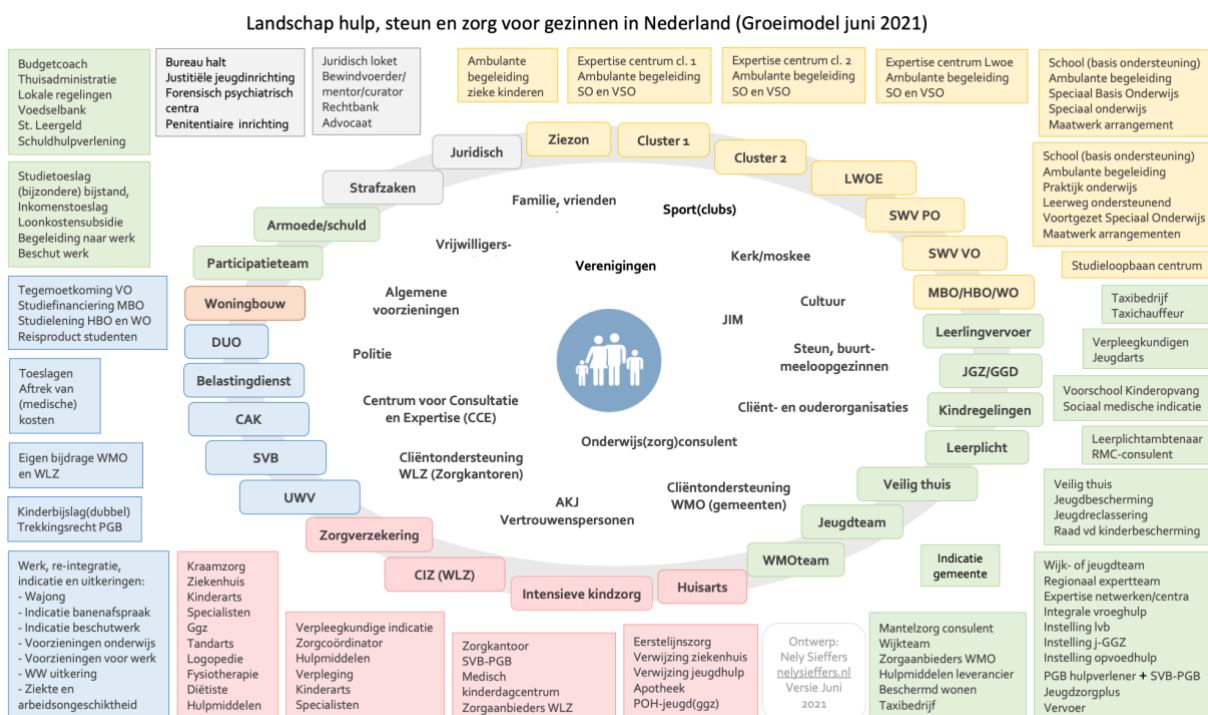
²¹ Cikeo empirisch onderzoek naar opvoedonzekerheid en het gebruik van opvoedondersteuning.

²² KOPP/KOVV Trimbos Instituut

²³ Trimbos Instituut

uit verschillende gezinsverbanden, maar dit raakt dus ook hun ouders en verzorgers. ²⁴ De SER heeft ouders geconsulteerd: ouders willen meepraten maar weten hun rechten vaak niet en gezinnen worden niet integraal benaderd waardoor bijvoorbeeld schulden of mentale gezondheidsproblematiek van ouders zelf niet wordt gezien of meegenomen.²⁵

Deze landschapskaart van Nely Sieffers²⁶ laat zien hoeveel organisaties betrokken kunnen zijn bij een gezin met een hulpvraag.

²⁴ <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/84134NED>

²⁵ Advies Sociaal Economische Raad: 'Jeugdzorg: van systemen naar mensen' (denederlandseggz.nl)

²⁶ <https://www.nelysieffers.nl>

‘Jeugdzorg is teveel gevangen in regels en afrekening dat er minder tijd is voor zorg en teveel gedoe om alles volgens de regels weg te zetten. Wij hebben 25 caseworkers en ik weet eigenlijk niet meer wie waarvoor komt. Het zou beter zijn als we maar 1 casemanager hebben.’

23. **Buitenspelen:** Geslacht, leeftijd en etniciteit hangen samen met veel buitenspelen: jongens, jonge kinderen (4-6 jaar) en kinderen zonder migratieachtergrond spelen vaker veel buiten dan meisjes, oudere kinderen (10-11 jaar) en kinderen met een niet-westerse migratieachtergrond. Er is een beweegkloof tussen groepen kinderen. Kinderen die veel buitenspelen bewegen vaak ook meer op andere gebieden, zoals bij een sportvereniging en lopen/fietsen van en naar school. Ook is een uitnodigende omgeving van belang. Bepaalde omgevingskenmerken hangen samen met buitenspeelgedrag van kinderen, zoals de speelmogelijkheden in de buurt, de mate van stedelijkheid en de hoeveelheid verkeer in de buurt. Het belang van voldoende en goed onderhouden speelplekken, net als het belang van informele speelruimte zoals de aanwezigheid van stoepen of een parkje om te spelen telt mee. Onder veel buitenspelen wordt zes of zeven dagen per week minimaal een uur buitenspelen verstaan.²⁷
24. **Social Media:** Onderzoek naar het gebruik van social media door kinderen en jongeren laat zien dat op het basisonderwijs bijna 15% de hele dag contact heeft. Op het voortgezet onderwijs is het verschil tussen jongens en meisjes opvallend, zowel op het gebied van de hele dag contact, als op problematisch gebruik.²⁸
25. **Mentale gezondheid:** Er is weinig bekend over de mentale gezondheid van ouders in Nederland. Uit een door Universit  catholique de Louvain gepresenteerd onderzoek blijkt dat ouders in rijke, westerse landen met een individualistische cultuur het meest worden getroffen door een burn-out. Parentale burn-out laat van land tot land grote verschillen zien. Er is sprake van een parentale burn-out als een ouder wordt blootgesteld aan bovenmatige stress. Als gevolg hiervan raken ouders uitgeput en zijn ze niet de ouder die ze willen zijn voor hun kinderen. Het onderzoek werd verricht voor de coronaperiode. In Nederland ligt dit cijfer een stuk lager dan in België (12%) en

27 <https://www.mulierinstituut.nl/publicaties/26504/inzicht-in-buitenspelen/>

28 NJI

gaat het om 2,2 procent van de ouders.²⁹

De gevolgen van stress en spanning op de mentale gezondheid van een kind zijn duidelijk. Er bestaat bijvoorbeeld een directe relatie tussen de mentale gezondheid van een moeder en die van haar kind. Door ouderlijke stress kan vijandigheid in de gezinsomgeving ontstaan. Het gebrek aan warmte kan vervolgens de mentale gezondheid van een kind negatief beïnvloeden. Maar andersom geldt hetzelfde, blijkt uit Amerikaans onderzoek aan de Cizik School of Nursing aan de Universiteit van Texas Health Science Center in Houston.

Corona heeft veel impact gehad op de mentale gezondheid van ouders en kinderen. In Engeland zijn ouderlijke stress, depressie en angst volgens het laatste rapport van het door Oxford University geleide COVID-19-onderzoek opnieuw toegenomen sinds er nieuwe nationale beperkingen zijn ingevoerd. Het onderzoek is gebaseerd op gegevens van meer dan 6000 Britse ouders. Ouders en verzorgers meldden een toename van symptomen van stress, angst en depressie, vooral in de periode van november tot december. Het gaat daarbij om symptomen zoals moeite met ontspannen, gemakkelijk overstuur of opgewonden raken, zich hopeloos voelen en geen interesse en plezier hebben, zich angstig en bezorgd voelen, maar ook prikkelbaarder, overreageren en ongeduldiger zijn.³⁰ We zagen een vergelijkbaar beeld in de eerder aangehaalde Balansmeter.

1 op de 5 scholieren heeft afgelopen maand gebinged

26. Alcohol bij jongeren: In 2019 heeft bijna de helft van de 12- t/m 16-jarige scholieren ooit wel eens alcohol gedronken. Ruim een kwart deed dit in de maand voorafgaand aan het onderzoek. Één op de vijf scholieren heeft in de afgelopen maand gebinged. Er zijn tussen jongens en meisjes van 12 t/m 16

²⁹ uclouvain.be

³⁰ Oxford

jaar nauwelijks verschillen in de prevalentie van alcoholgebruik en binge-drinken in de afgelopen maand. Met elk jaar dat jongeren ouder worden, neemt het percentage scholieren dat ooit of in de afgelopen maand alcohol heeft gedronken flink toe. Bij binge-drinken in de afgelopen maand is een iets ander patroon zichtbaar, daar valt vooral van 13 naar 14 jaar een sterke toename op (van 4,6% naar 18%). Binge-drinken lijkt vaker voor te komen op het VMBO-b dan op het VWO.³¹

Gezin in ontwikkeling

27. **Gebruik kinderopvang:** In het derde kwartaal van 2021 gingen gemiddeld 823.000 kinderen met kinderopvangtoeslag naar de opvang. Ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar is dit een toename van 10.000 kinderen. Uitgesplitst per opvangvorm gingen er 353.000 kinderen naar de dagopvang, 394.000 kinderen naar de buitenschoolse opvang en 95.000 kinderen naar de gastouderopvang. De gemiddelde tarieven zijn in het derde kwartaal gestegen ten opzichte van het vorige kwartaal. In de dagopvang ligt het gemiddelde tarief van € 8,61 nu 1,8%-punt boven de maximum uurprijs. In de BSO is dit verschil opgelopen tot 6,5%-punt. Bij de gastouderopvang ligt het gemiddelde tarief net onder de vastgestelde maximum uurprijs, zowel bij de gastouderopvang van 0- t/m 3- jarigen als de gastouderopvang van 4- t/m 12- jarigen.³²

In het algemeen scoort de Nederlandse kinderopvang hoger dan andere landen in Europa, de Verenigde Staten en Australië. Uit de gecombineerde metingen van het Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang van 2017, 2018 en 2019 komt een overwegend positief beeld naar voren. De gemiddelde emotionele kwaliteit scoort in alle opvangsoorten voldoende tot goed. De gemiddelde educatieve kwaliteit is lager dan de emotionele kwaliteit, maar gemiddeld voldoende.³³

³¹ Leefstijlmonitor

³² Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2021/12/17/cijfers-kinderopvang-derde-kwartaal-2021>

³³ Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang: <https://www.monitorlkk.nl/Publicatie-overzicht>

'Het lijkt allemaal goed geregeld, maar ondertussen staat het bol van de bureaucratie, waardoor we jarenlang achter de feiten aanlopen. Het onderwijs was al aan hervorming toe voor de coronacrisis maar de tijd staat niet stil en ondertussen worden de klassen steeds groter, onpersoonlijker en is er nergens meer geld of tijd voor en moet je als ouder vooral zelf uitvinden wat werkt voor je kinderen.'

28. **Onderwijs:** De schoolprestaties van vijftienjarigen zakken in Nederland steeds verder weg. De leesvaardigheid van middelbare scholieren in ons land is gedaald tot onder het gemiddelde van de 37 rijke landen die meedoen aan het driejaarlijkse Pisa-onderzoek. Nog geen één op de vijf 15-jarigen benoemt lezen als een van zijn of haar favoriete hobby's en bijna de helft van de 15-jarigen vindt dat lezen tijdverspilling is.³⁴ Op het vlak van de natuurwetenschappen zet de dalende trend van de afgelopen decennia ook door: vanaf een score boven 520 in de eerste drie rapporten tot 503 in 2019. Wel zijn de Nederlandse prestaties op dit punt nog bovengemiddeld. Op zich zijn de Nederlandse wiskunde-prestaties een lichtpuntje. Die laten een toename zien van 512 in 2015 naar 519 in 2018, maar die score ligt nog altijd beneden alle resultaten die Nederland behaalde voor 2015. Nederland laat samen met 6 andere landen sinds 2003 een dalende trend zien in schoolprestaties. De achterstand van kinderen met een migratie-achtergrond is zorgwekkend. Gemiddeld scoort in Oeso-landen 17 procent van de kinderen met een migratie-achtergrond qua leesprestaties in het bovenste kwart. In Nederland slaagt 9 procent van de kinderen met een migratie-achtergrond daarin.³⁵

³⁴ PISA-2018, De verdieping: Leesplezier, zelfbeeld bij het lezen, leesgedrag en leesvaardigheid en de relatie daartussen.

³⁵ <https://www.oecd.org/pisa/>

'Er is onderwijs voor iedereen. Wel vind ik dat de kwaliteit van het onderwijs erg achteruit gaat. Executieve functietraining is minimaal terwijl 90% van de kinderen er niet goed in is. Begrijpend lezen holt achteruit en daarmee wordt het maken van toetsen ook lastiger. Sowieso wordt er teveel gekeken naar toetsresultaten en niet naar de persoonlijke ontwikkeling en interesse van het kind. En promoot het mbo en vakwerk ook meer. We hebben vakmensen keihard nodig! Niet iedereen hoeft manager te worden.'

29. **Prestatiedruk:** De ervaren schooldruk is voor jongeren de afgelopen jaren sterk toegenomen. Naarmate deze druk groter wordt, ondervinden jongeren meer emotionele problemen en minder levenstevredenheid. Van alle stressfactoren ervaren 1 op de 4 jongeren het vaakst stress door school. 1 op de 3 scholieren kampt met druk om te voldoen aan verwachtingen van zichzelf of van anderen. Ook zegt 1 op de 10 jongeren onvoldoende vrije tijd te hebben. Slechts 2 procent ondervindt stress door social media. Meer steun van vaders en leerkrachten kan helpen om de schooldruk van jongeren te verlagen.³⁶

1 op de 9 kinderen groeit op in armoede.

³⁶ *Geluk onder Druk - Unicef en Trimbos*

Gezin en geld

30. **Kinderen en ouders in armoede:** 1 op de 9 kinderen groeit op in een gezin dat te maken heeft met armoede. Dat geldt dus ook voor hun ouders. Langdurige armoede kan een vorm van chronische stress veroorzaken die een negatieve invloed heeft op het psychisch welzijn van ouders, hun rol als opvoeder en de interactie tussen ouders en kind.

31. **Leven onder de lage inkomens grens:** In 2020 leefde 4,2 procent van de tweeoudergezinnen met minderjarige, thuiswonende kinderen minstens een jaar onder de lage-inkomensgrens. Ten opzichte van 2019 is dit percentage gedaald. Toen ging het om 4,4 procent van deze gezinnen. Onder eenoudergezinnen met minderjarige kinderen is het percentage gezinnen met een laag inkomen met 15,1 procent aanzienlijk hoger. Ook in deze gezinnen is er sprake van een daling. Een jaar eerder ging het om 17,8 procent van de eenoudergezinnen met minderjarige kinderen die rond moest komen van een laag inkomen. Het aantal kinderen in een gezin dat langdurig – minstens vier jaar – moet rondkomen van een laag inkomen is in 2020 eveneens gedaald van bijna 98.000 kinderen in 2019 (3,2 procent) naar ruim 95.000 kinderen (3,1 procent) in 2020.

Het percentage eenoudergezinnen met minderjarige kinderen die langdurig – minstens vier jaar – onder de lage-inkomensgrens leefden, is eveneens gedaald. In 2020 ging het om 5,4 procent, in 2019 om 6,3 procent en in 2018 7,2 procent van de eenoudergezinnen met thuiswonende minderjarige kinderen.³⁷

In Nederland zijn er grote verschillen tussen regio's en gemeenten voor wat betreft het aantal kinderen dat in een gezin met een laag inkomen opgroeit. In Rotterdam, Heerlen, Delfzijl en Amsterdam woonden in 2019 naar verhouding de meeste kinderen in een gezin met een laag inkomen. Het gaat om respectievelijk 16,5 procent, 15 procent, 14,6 procent en 14,5 procent van de minderjarige kinderen. Dat is in alle gevallen circa twee keer zo veel als het landelijke gemiddelde van 7,8 procent.³⁸

Kinderen met een niet-westerse migratieachtergrond lopen een veel groter risico op armoede dan kinderen van Nederlandse origine. Van de vier grootste groepen in Nederland met een niet-westerse migratieachtergrond had de Marokkaanse met bijna 23 procent het vaakst een laag inkomen. Van de huishoudens met een Antilliaanse achtergrond had 20 procent risico op armoede. Bij huishoudens met een Surinaamse herkomst was het armoederisico met bijna 14 procent het kleinst. Kinderen uit gezinnen die recent gevlucht zijn uit onder andere Syrië, Afghanistan, Eritrea en Irak, lopen de meeste kans op armoede. Bijna 40 procent van deze huishoudens liep in 2020 kans op armoede. Gezien de inflatie en stijgende gas- en energieprijzen zijn er bij ouders

³⁷ Centraal Bureau voor de Statistiek, 2021

³⁸ Centraal Bureau voor de Statistiek, 2020

veel zorgen over hun financiële gezondheid. De vraag is of deze cijfers dus zullen blijven dalen.

3% van de kinderen/ jongeren heeft te maken met kindermishandeling.

Gezin en veiligheid

32. **Kindermishandeling, misbruik en partnergeweld.** In 2017 waren in Nederland tussen de 90.000 en 127.000 kinderen en jongeren van 0 tot 18 jaar blootgesteld aan een vorm van kindermishandeling. Dat is ongeveer 3 procent van alle kinderen in Nederland.³⁹ Het aantal meldingen bij politie en Veilig Thuis is, zeker tijdens de eerste lockdown, niet explosief gestegen. Uit onderzoek van Augeo Foundation en het Verwey-Jonker Instituut onder meer dan honderd gezinnen die al bekend waren bij Veilig Thuis, blijkt dat er geen grote verschillen zijn voor en na corona. Het onderzoek laat ook zien dat bij twee op de drie gezinnen – een jaar na de melding bij Veilig Thuis – nog steeds sprake is van veelvuldig en ernstig geweld.⁴⁰ 96 Procent van de kinderen is mishandeld door de biologische ouder. In alle jaren betreft het in de meerderheid van de gevallen emotionele verwaarlozing gevolgd door fysieke verwaarlozing. Seksueel misbruik wordt het minst gemeld. Bij 29 procent van de kinderen die mishandeling hebben meegemaakt was er sprake van meer dan één vorm van mishandeling (Alink e.a., 2018).

33. **Jeugdcriminaliteit.** De afgelopen tien jaar is de jeugdcriminaliteit met ruim de helft afgenomen. Het aantal geregistreerde minderjarige verdachten waren in 2020 onder 12- tot 18-jarigen staan er in 2020 12,8 minderjarigen op 1000

³⁹ Derde Nationale prevalentiestudie mishandeling.

⁴⁰ <https://www.augeo.nl/onderzoek>

geregistreerd als verdachte van een misdrijf.⁴¹ Jeugdcriminaliteit is meestal niet het enige probleem in gezinnen.

34. **De impact van corona.** Ouders ervaren veel meer disbalans dan vóór corona. Als ouders niet in balans zijn, werkt dit door in hun ouderschap en in hun opvoeding. Dit kan een negatieve invloed hebben op het kansrijk opgroeien van hun kinderen.⁴²

Het gezin aan het werk

Arbeidsparticipatie

35. **Arbeidsparticipatie:** De netto arbeidsparticipatie van alle vrouwen van 15 tot 75 bedroeg in het derde kwartaal 65,6%. Die van mannen bedroeg 73,9%.⁴³

⁴¹ Centraal Bureau voor de Statistiek, 2021

⁴² De balansmeter van het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid
<https://www.ncj.nl/actueel/nieuws/artikel/balans-ouders-cruciaal-voor-veilig-en-gezond-opgroeien-kinderen>

⁴³ Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2021/12/17/cijfers-kinderopvang-derde-kwartaal-2021>

'Het hybride werken is wel sterk afhankelijk van je werkgever. Mijn werkgever denkt helemaal niet met mij mee. Zegt zelfs dat mijn thuissituatie hem niets interesseert. Dat is privé en moet ik zelf maar oplossen.'

36. **Loonkloof:** De loonkloof tussen mannen en vrouwen is ook in de coronajaren 2020 en 2021 kleiner geworden. Het gemiddelde bruto-uurloon van vrouwen was in 2021 13 procent lager dan het gemiddelde bruto-uurloon van mannen. Dit percentage wordt elk jaar kleiner. In 2021 was het gemiddelde jaarloon (inclusief bijzondere beloningen) van vrouwen 36 procent lager dan dat van mannen. Twee derde van dit loonverschil wordt verklaard doordat vrouwen minder uren werken. Mannen werken in een werknemersbaan gemiddeld 33 uur per week, vrouwen 25 uur. Vanaf 1995 wordt het loonverschil tussen mannen en vrouwen gemiddeld 0,5 procentpunt per jaar kleiner. De loonkloof tussen mannen en vrouwen wordt berekend als het gemiddelde *uurloon* van vrouwen ten opzichte van het gemiddelde uurloon van mannen. In 2021 verdienden mannen gemiddeld 25,84 euro per uur, vrouwen 22,42 euro, dus 13 procent minder. Het verschil tussen mannen en vrouwen zit vooral in de banen met een loon van meer dan 32 euro per uur; in die banen zijn mannen oververtegenwoordigd in de loonverdeling.⁴⁴

⁴⁴ CBS: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/17/loonverschil-tussen-mannen-en-vrouwen-verder-afgenomen>

'In coronatijd heb ik bij mijn werkgever veel ruimte ervaren om werk en zorg te combineren en minder te werken zonder in te leveren. Verlof is afgelopen jaren verbeterd voor mannen, dat is goed voor het meer gelijkwaardig betrekken van ouders in de 1e fase, plannen voor goedkope kinderopvang vind ik ook goed, juist vanwege de toegevoegde waarde die ik zie voor kinderopvang in het leven van mijn eigen kinderen. En toch blijf ik het combineren van werk en mijn gezin een uitdaging. Ik ben gewoon moe aan het einde van de dag.'

37. **Werk en Zorg:** De meeste vaders en moeders zouden zorg en werk het liefst gelijk willen verdelen, maar in de praktijk zijn de taken nog steeds vaak wat 'traditioneler' verdeeld. Vrouwen besteden meer tijd aan zorg en huishouden, mannen aan betaald werk. Ook nemen moeders vaker ouderschapsverlof op dan vaders, al neemt dit verschil af. Steeds meer kinderen gaan naar de formele opvang, hoewel een meerderheid van de Nederlanders er niet van overtuigd is dat dat goed is voor vooral baby's. Uit cijfers van het Tijdsbestedingsonderzoek (TBO) blijkt dat de tijdsinvestering van vrouwen en mannen in betaald en onbetaald werk langzaam naar elkaar toegroeit. In 2016 is het aandeel van mannen in uren onbetaald werk gelijk aan het aandeel van vrouwen in de uren betaald werk: beide zo'n 40%. Opgeteld besteden vrouwen en mannen evenveel tijd aan betaald en onbetaald werk. Wel voelen vrouwen meer tijdsdruk. Steeds minder Nederlanders zijn ervan overtuigd dat een vrouw geschikter is om kleine kinderen op te voeden dan een man. De meeste moeders met jonge kinderen geloofden daar al heel lang niet meer in. Het geloof van mannen in de betere zorgkwaliteiten van de vrouw is de afgelopen jaren ook flink afgenomen, en dat geldt ook voor vrouwen zonder kinderen tot 13 jaar. Het verschil tussen mannen en vrouwen in de opname van ouderschapsverlof is de laatste jaren kleiner geworden. In 2019 heeft 20% van de vrouwelijke werknemers met kinderen tot 8 jaar maximaal een jaar geleden ouderschapsverlof opgenomen. Bij de mannen was dit 15%. In 2015 nam nog 21% van de vrouwen en 11% van de mannen ouderschapsverlof.⁴⁵
38. **Financiële onafhankelijkheid:** Drie op de vier vrouwen vinden het belangrijk economisch zelfstandig te zijn. Het aandeel vrouwen dat daarvoor genoeg

⁴⁵ Emancipatiemonitor 2020: <https://digitaal.scp.nl/emancipatiemonitor2020/wie-zorgt-er-voor-de-kinderen/>

verdient, neemt al zes jaar onafgebroken toe, maar is nog wel iets lager: in 2019 bijna 64%. Deze groeiende economisch zelfstandigheid is in lijn met een belangrijke doelstelling van het emancipatiebeleid. Tussen 2009 en 2019 steeg dat aandeel van 54,1% naar 63,8%. Economisch niet-zelfstandige vrouwen hebben meestal een uitkering of een baan die te weinig inkomen oplevert om van te kunnen leven. Ook komt het voor dat ze geen eigen inkomen hebben. Bij mannen was er eveneens een stijging vanaf 2014 en is 81% economisch zelfstandig. De andere mannen hebben meestal een uitkering. Om economische zelfstandig te zijn, moet bijna 1000 euro netto per maand verdiend worden.⁴⁶

39. **Mantelzorg:** Uit onderzoek van het SCP in 2019 blijkt dat ongeveer 35% van de 16-plussers (circa 5 miljoen mensen) geven mantelzorg aan bekenden of naasten. Ongeveer 825.000 mensen helpen langdurig (langer dan drie maanden) en intensief (meer dan acht uur per week). Dit zijn ongeveer 16% van de mantelzorgers. Mantelzorgers bieden gemiddeld 7,4 uur hulp aan naasten. Mantelzorgers bieden gemiddeld 5,4 jaar hulp aan naasten. 9% van de mantelzorgers geeft aan ernstig belast te zijn. Dit percentage is sinds 2016 niet veranderd.⁴⁷ 1 op de 4 mantelzorgers die lang en intensief helpen is ernstig belast (230.000 personen).⁴⁸

Kinderen

40. **Geluk onder jongeren:** De meeste jongeren zitten goed in hun vel. Maar er zijn grote verschillen tussen groepen jongeren. Zo hebben meisjes eerder een negatievere uitkomst op levenstevredenheid, emotionele problemen en druk door schoolwerk dan jongens. Ook zijn jongeren met een hoger opleidingsniveau kwetsbaarder voor druk door school en verwachtingen van anderen dan jongeren met een lager opleidingsniveau. Tegelijkertijd ervaren meisjes, jongeren met een migratieachtergrond en jongeren uit een gebroken gezin minder sociale steun, wat hen juist zou kunnen helpen om beter met stress en emotionele problemen om te gaan. Jongeren geven aan dat het hebben van voldoende vrije tijd, veel sporten en bewegen, goede persoonlijke ontwikkeling en steun uit de omgeving nodig zijn om met moeilijke situaties om te gaan. De jongeren in dit onderzoek hebben ook een duidelijk advies voor elkaar: zoek niet steeds meer in het leven, heb respect voor elkaar, accepteer minder fijne dingen, blijf positief en vraag hulp.⁴⁹

⁴⁶ Emancipatiemonitor 2020: <https://digitaal.scp.nl/emancipatiemonitor2020/hoeveel-vrouwen-zijn-economisch-zelfstandig/>

⁴⁷ SCP; <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2020/12/09/blijvende-bron-van-zorg>

⁴⁸ Movisie; <https://www.movisie.nl/artikel/5-miljoen-nederlandse-mantelzorgers-feiten-cijfers>

⁴⁹ *Geluk onder Druk - Trimbos in opdracht van Unicef*

41. **Jongeren:** Nederlandse basisscholieren beoordelen hun leven gemiddeld met een 8,3. Middelbare scholieren met een 7,6. Daarmee zijn Nederlandse jongeren de gelukkigste van Europa. Ze zijn overwegend positief over hun relatie met hun ouders, vrienden en klasgenoten. Tegelijkertijd laat HBSC (Health Behaviour in School-aged Children) zien dat 1 op de 5 jongeren last heeft van emotionele problemen. De helft van de Nederlandse jeugd ervaart psychosomatische klachten, zoals slaapproblemen, hoofdpijn en zenuwachtigheid. Het gaat op een aantal vlakken dus niet goed met Nederlandse jongeren. HBSC geeft een goed beeld van de jeugd; ook kwetsbare jongeren nemen deel. Wat het HBSC-onderzoek niet vertelt is hoe kwetsbaar deze groep precies is. En welke psychische klachten en stoornissen precies spelen binnen deze groep. HBSC is een momentopname die elke vier jaar plaatsvindt, met steeds andere deelnemers. We volgen ondervraagde jongeren echter niet, zoals dat bij volwassenen bij het onderzoek *NEMISIS-2* wél gebeurt.⁵⁰
42. **Studenten:** In 2021 gaf 81 procent van de 18- tot 25-jarigen aan gelukkig te zijn, in 1997 was dit nog 91 procent. Jongvolwassenen vertonen hiermee de sterkste afname van ervaren geluk van alle leeftijdsgroepen, wat ook geldt voor tevredenheid met het leven. Onder alle volwassenen was sprake van een daling, maar nog steeds is een ruime meerderheid gelukkig en tevreden met het leven.⁵¹ De helft van de studenten (51%) ervaart psychische klachten (zoals angst en somberheid), van wie 12% in ernstige mate. Hun mentaal welbevinden (dat is: veerkracht, positieve mentale gezondheid en levenstevredenheid) is niet in balans. Er blijkt een samenhang te zijn tussen het mentaal welbevinden en psychische klachten: bij studenten met een sterke positieve mentale gezondheid of veerkracht komen minder vaak psychische klachten voor.

⁵⁰ *Trimbos*

⁵¹ CBS Sociale samenhang en Welzijn <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/16/geluksgevoel-bij-jongvolwassenen-afgenomen>

18 tot 25-jarigen zijn in 2021 10% ongelukkiger ten opzichte van 1997

43. **Nog meer cijfers:** Het Jaarrapport Jeugdmonitor laat verschillende cijfers zien: Het aantal jongeren met jeugdzorg in 2020 is voor het eerst sinds 2015 gedaald. Het aantal meldingen van kindermishandeling nam daarentegen toe. In het schooljaar 2019/20 waren de schooladviezen in groep 8 en het aandeel zittenblijvers in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs lager dan het jaar ervoor en naderden de slagingspercentages de 100 procent. De arbeidsparticipatie van jongeren daalde, en de jeugdwerkloosheid steeg. Het aantal kinderen in een bijstandsgezin is licht gedaald, wel waren er eind 2020 40 duizend minderjarige kinderen extra in een gezin waarin minstens één ouder een Tozo-uitkering had. Ook het aandeel jonge geregistreerde verdachten nam af, met name zakkenrollerij, winkeldiefstal en woninginbraken kwamen minder vaak voor. Hoewel jongvolwassenen in 2020 net als in eerdere jaren over het algemeen gelukkig en tevreden waren met hun leven, is dit percentage ten opzichte van 2019 wel wat gedaald. Het aandeel overmatige drinkers en rokers was onder jonge mannen van 18 tot 25 jaar lager dan een jaar eerder. Bij vrouwen van die leeftijd nam het aandeel dat cannabis gebruikte in deze periode toe.⁵²

⁵² Jaarrapport Jeugdmonitor CBS; <https://longreads.cbs.nl/jeugdmonitor-2021/>

Conclusies en aanbevelingen

Op basis van alle cijfers, de analyse en de peiling onder ouders zijn een aantal conclusies te trekken en aanbevelingen te maken. Hierbij kijken wij ook naar goede voorbeelden in ons omringende landen.

Paradox

Ouders geven aan dat het hen goed gaat...

én dat ze zich zorgen maken...

én dat ze dat best goed snappen...

én dat de ondersteuning van hun ouderschap...

...veel beter zou kunnen.

Dus eigenlijk gaat het alleen relatief goed.

Ouders ervaren Nederland als een land waar ze graag en in vrijheid kunnen wonen met goede voorzieningen. Ze maken zich zorgen, maar accepteren die zorgen ook. Het gezinsleven is vermoeiend en de combinatie werk – zorg – gezin eist zijn tol.

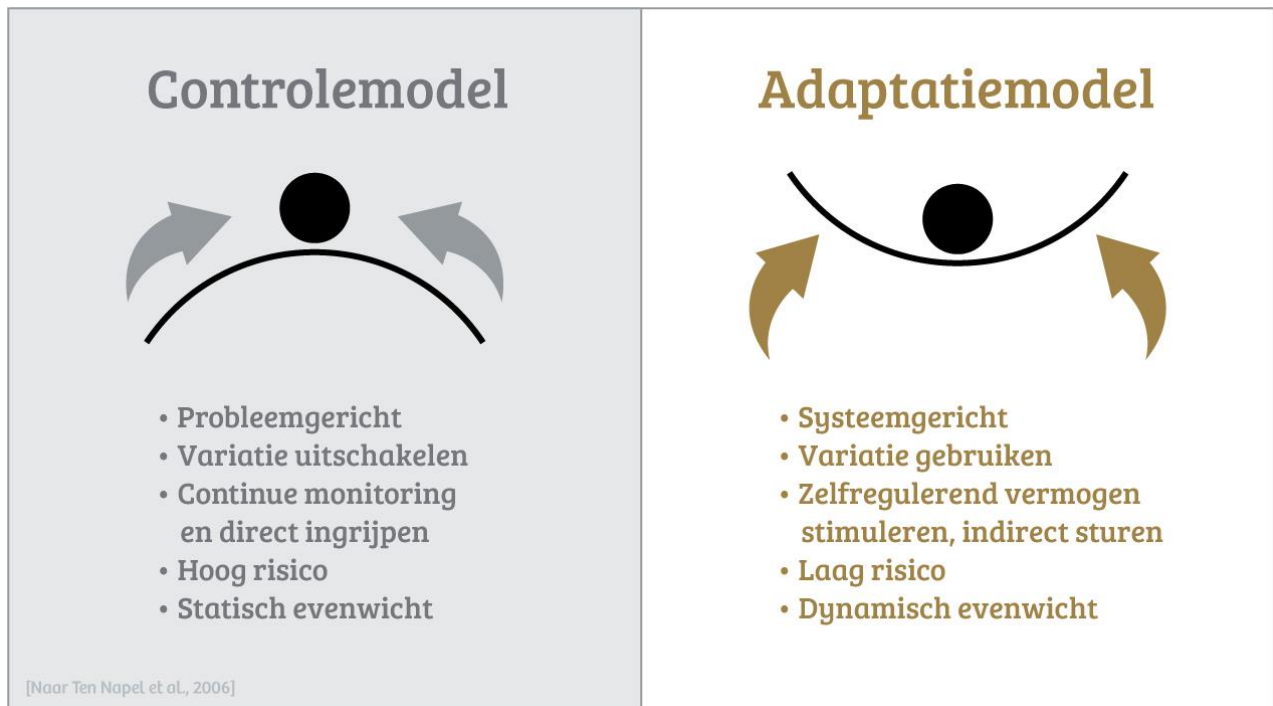
'Ondersteuning is op problemen gericht en niet proactief en ondersteunend aan het normale gezinsleven.'

Ouders ervaren veel druk en missen daarbij ondersteuning vanuit de brede samenleving. Ze hebben het idee dat ze als gezin alleen staan in de taken die ze moeten vervullen. Vooral de inrichting in verschillende domeinen (zorg, onderwijs, financiën) werkt stressverhogend. Ouders hebben extra zorgen over de druk die er op jonge gezinnen ligt en op de manier waarop jongeren (12-21 jaar) worden ondersteund.

Controle model versus Adaptatiemodel

Het Nederlandse systeem om gezinnen heen is gebaseerd op het controle model. Gezinnen balanceren hierbij op een bal en als het mis gaat dan moet er worden ingegrepen bijvoorbeeld door extra financiële steun, passend onderwijs of jeugdzorg. Vanuit verschillende sectoren en kolommen (denk jeugdzorg, onderwijs, gezondheidszorg, sport) wordt er naar ouders en kinderen gekeken,

terwijl een brede visie en gezamenlijke inzet mist. Dit neemt een hoog risico met zich mee.

Nederland zou kinderen, ouders en opa en oma's veel beter moeten ondersteunen via het adaptatiemodel waarbij gezinnen ondersteund worden door het systeem en de community eromheen. Gezinnen vallen niet uit het kommetje, maar worden gesteund en behouden de keuzevrijheid om hun leven in te richten zoals zij dat goed achten. Ze weten echter dat ze gesteund worden door hun gemeente, werkgever, de overheid maar ook vanuit hun wijk, school, kinderopvang en jeugdzorg.

Belangrijkste zorgpunten van ouders zijn:

- de combinatie werk, gezin en zorg,
- de kosten van het huishouden,
- tijd voor elkaar,
- energie en slaap en
- onderwijs - kinderopvang.

'Het totale systeem staat op het punt van instorten. Ik denk dat we dat maar moeten laten gebeuren, maar dan wel snel. Dan kan er snel gebouwd gaan worden aan iets wat wel werkt.'

Aanbevelingen:

De aanbevelingen die leiden uit ons onderzoek zijn legio. Ieder onderzoek leidt weer tot nieuwe aanbevelingen die gezamenlijk onder de noemer "**Gezinsbeleid**" zouden kunnen passen. Dat is dan ook de overkoepelende aanbeveling: zorg voor gezinsbeleid waarmee de landelijke overheid een normering aangeeft in hoe we als samenleving naar de waarde van gezinnen kijken. Sluit hierop aan met al het lokale beleid.

Gezinsbeleid gaat verder dan het individuele gezin. Het raakt ook aan de verhouding tussen gezin en werk, het oog van werkgevers voor ouderschap, armoede, schulden, gelijke kansen, onderwijs, het beroep dat onderwijs op ouders doet, taal, wonen, het klimaat en de stress die volgt uit woonsituaties en de druk op de woningmarkt. Een omgeving die ouders ondersteunt gaat verder dan sociale steun, maar ook om of de fysieke omgeving ouders die helpt in het maken van de goede en gezonde keuze en ontmoeten.

Onderstaande punten zijn wat ons betreft onmisbaar in "Gezinsbeleid":

1. Garandeer een basisniveau aan toegankelijke ondersteuning voor alle gezinnen.

Ouders kunnen met hun vragen in hun buurt, in hun eigen gemeente terecht bij een vindbaar en toegankelijk loket dat erop gericht is een antwoord te geven op de vraag die ouders stellen.

2. Overheidsbeleid ondersteunt de stap naar werken vanuit het adaptatiemodel

Overheidsbeleid gaat uit van vertrouwen in ouders, in hun goede bedoelingen en versterkt de eigen regie van ouders. Dit is niet nieuw: het is in bijvoorbeeld de jeugdwet en de [richtlijnen jeugdhulp](#) al goed opgeschreven. Het helpt ouders te weten dat ze hun vragen om ondersteuning kunnen stellen, zonder daarbij angst te hebben voor diezelfde overheid. De waarde van ouders voor een gezonde en kansrijke ontwikkeling van kinderen en onze maatschappij is onschatbaar.

3. Structureel aandacht voor de Staat van het Gezin

Er komt een jaarlijkse update van de Staat van het Gezin, er wordt op een gezinsgerichte manier onderzoek gedaan, in co-creatie met gezinnen, ouders, jeugdigen en daarmee worden witte vlekken ingevuld en wordt er gewerkt aan het beter in beeld brengen van de paradoxen rond ouderschap. Op die manier wordt aan beleidsondersteunende informatie gewerkt voor gemeente en overheid. We stellen voor om huidige informatie te bundelen en vanuit gezinsperspectief analyseren. Dit kan meer structureel en voor de lange termijn vormgegeven worden in een dashboard, met meer aandacht voor de witte vlekken, om landelijk en lokaal overheidsbeleid en uitvoering te onderbouwen, te voeden en te leren over wat werkt voor ouders. Dit dashboard geeft inzicht in hoe het gaat met gezinnen en welke knoppen er zijn om gezinnen beter te ondersteunen.

4. Het vertrouwen in de overheid staat of valt met het vertrouwen van de overheid

Ouders en gezinnen praten aan 2,6 miljoen keukentafels over situaties van alledag. Hun alledaagse ervaring met de overheid (in de vorm van een gemeente, formele hulp, landelijke overheid) kleurt aan al die keukentafels hun bereidheid te participeren in de samenleving, hulp te vragen, hulp te bieden. Vertrouwen komt te voet en gaat te paard. Een betrouwbare overheid is zich dit bewust, kijkt zelfbewust naar de eigen rol in het complex van factoren en is bereid om in gevallen waarin dit nodig is (zie bijvoorbeeld de diverse affaires) gericht en selectief ouders en gezinnen te helpen met hun eigen verantwoordelijkheid.

5. Duurzame preventie

De overheid (gemeente, landelijk) voorziet in al haar beleid op een duurzame manier in preventieve activiteiten. Dit betekent dat er ondersteuning is voor hen die zorg nodig hebben (geïndiceerde preventie), specifieke ondersteuning komt voor de groepen waaruit deze mensen afkomstig zijn (selectieve preventie) en universeel preventief beleid is om te voorkomen dat deze groepen kunnen ontstaan (universele preventie). Kijk hiervoor ook naar het buitenland. België heeft sinds enkele jaren het Groeipakket op maat voor gezinnen.

'Ik maak mij zorgen dat mijn kinderen in deze prestatiegerichte maatschappij op moeten groeien. VMBO is niet goed genoeg meer en VWO is de norm. Depressieve kinderen en jonge kinderen met burn out klachten. Ouders die de ballen niet meer hoog kunnen houden en het onderwijs dat achteruit gaat in plaats van vooruit. We moeten weer terug naar de basis.'

6. Oog voor ouders

Heb oog voor ouders. De betrokkenheid van ouders bij zaken die hun kinderen aangaan (zoals zorg en onderwijs) wordt nog te vaak als lastig en ingewikkeld ervaren. Samenwerken betekent samen doen. Een "kind-check" (= hoe gaat het met de kinderen in deze situatie) is inmiddels vanzelfsprekend, maar hoe zit het met de "ouder-check"? Bij medische, mentale en sociale zorg en ondersteuning zou dit ook een vanzelfsprekendheid mogen zijn, vanuit het vanzelfsprekende vertrouwen in gezinnen. Op die manier kan de behoefte aan ondersteuning ook beter in beeld gebracht worden.

Het is belangrijk om in beleid en praktijk – ook in communicatie – ouders op een andere manier aan te spreken en te betrekken en de huidige stigmatisering te doorbreken. We hebben een normverandering nodig rondom ouders voor de lange termijn, waarbij ouderschap meer wordt gezien als meerwaarde voor de maatschappij en het welbevinden en mentale gezondheid van ouders meer centraal komen te staan. Ouders doen het knap, stellen soms lastige vragen, maar ze investeren wel in de toekomstige generaties.

Maak werk van toegankelijke ondersteunende ouderschaps cursussen en doe daarmee recht aan het belang van ouders in het opgroeien van kinderen. Voer het gesprek met ouders op de werkvloer over wat ze nodig hebben in elke fase van het opgroeien van hun kinderen. Laat maatstaven en vergelijkingsmateriaal thuis en vraag hoe het echt gaat. Neem hierin ook de omgeving mee (zorg bv dat ouders bij hun geparkeerde auto veilig in- en uit kunnen stappen met hun kinderen). Investeer in een familievriendelijke cultuur, die ondersteunend is en niet ondermijnend.

'Meer parkeerplaatsen voor gezinnen bij winkels zou echt fijn zijn. Kan soms met moeite m'n kind in de auto krijgen doordat er zo kort op je wordt geparkeerd.'

7. Aandacht voor werk, gezin en zorg

De inflatie, de stijgende energie en gasprijzen, de krapte op de woningmarkt en daardoor hogere hypotheekrentes zorgen ervoor dat de druk op de gezinsportemonnee onder druk staat. Ouders staan hierdoor onder druk om meer te werken om de normale lasten te kunnen blijven dragen. Dat terwijl ouders nu al moeite hebben om werk, gezin en zorg te combineren. Ondersteun gezinnen in deze zoektocht naar balans. Ook hierin speelt een ieder een rol. Het gesprek aan de werkgeverstafel is net zo belangrijk als goede verlofregelingen en tijd voor het gezin. Er zijn op de momenten dat het nodig is en werken op het moment dat het kan. De maatschappelijke rol van het onderwijs gaat verder dan alleen onderwijs bieden en basisvaardigheden aanleren. De kosten van de kinderopvang zijn van grote invloed op het financiële huishoudpotje en stimuleren nu niet om meer te werken. De opdracht is om met een brede blik naar gezinnen te kijken en te ondersteunen waar nodig in elke fase van hun leven. Het zijn Olympische ringen die in elkaar grijpen en samen komen aan die 2,6 miljoen keukentafels.

Het is ook een antwoord op de krapte op de arbeidsmarkt. Het onbenut arbeidspotentieel van parttime werkende ouders kan in veel gevallen een oplossing bieden voor het grote personeelstekort in verschillende sectoren. Als wij het ondersteunende systeem zo inrichten dat parttime werkende ouders, al is het maar een paar uur, extra gaan werken, dan biedt dat ruimte, rust en tijd voor ouders om meer te gaan werken en zo een stabiele financiële basis te bieden voor hun gezin. Bovendien draagt het bij aan de financiële onafhankelijkheid van vrouwen.

8. Meer aandacht voor jongeren en studenten

Tenslotte een hartekreet: Er moet meer aandacht komen voor de mentale gezondheid van jongeren en studenten (12-27 jaar). Steeds meer jongeren kampen met fysieke, mentale en sociale uitdagingen – of een optelsom. Het beroep op jeugdhulp is nog nooit zo groot geweest. De COVID-19

pandemie maakt deze uitdagingen nog groter en scherper. Tegenstellingen nemen toe. Mentale gezondheid moet een vaste plek krijgen in het onderwijs met programma's zoals Je Brein de Baas?! en in de maatschappij met initiatieven zoals jongerenhulponline.nl. Er is zorg bij ouders over de prestatiedruk in het onderwijs, maar ook over de omgeving waarin jongeren opgroeien. Alcohol, drugs en gokken baart zorgen bij ouders. Zorg voor een omgeving waarin we het voor jongeren makkelijker maken om goede en gezonde keuzes te maken en de ongezonde varianten moeilijker maken. Thuisbezorgende boodschappendiensten maken het voor jongeren momenteel bijvoorbeeld erg gemakkelijk om alcohol te kopen. We struikelen over gokreclames die niet erg hun best doen om niet bij jongeren terecht te komen. Jongeren zelf maken zich zorgen over hun toekomst waar duurzaamheid, studieschulden, een krappe woningmarkt en de financiële kosten van de coronapandemie een duister toekomstbeeld schetsen.

'Ik vind het zorgelijk dat er zoveel jongeren zijn met mentale problemen en ik denk dat meer aandacht voor mentale gezondheid al van jongs af aan kan helpen om grotere problemen te voorkomen. En daarmee te zorgen dat kinderen of jongeren juist niet in de jeugdzorg terecht hoeven te komen. Een deel van de oorzaak ligt mogelijk in de gedachte in onze maatschappij dat alles maakbaar is. Zorgen dat kinderen en jongeren al vroeger in hun leven weerbaarder worden en dat niet alles maakbaar is kan misschien wel helpen om grotere mentale problemen bij jongeren en op latere leeftijd te voorkomen.'

Tot slot...

Het vraagt om lef en daadkracht om gezinnen op de eerste plaats te durven zetten. Zij zijn het die vormgeven aan onze toekomst. Het huidige systeem rondom gezinnen past niet meer bij de uitdagingen waar zij zich voor vinden. Iedereen speelt hierin een rol. De vraag is: durven we de handschoen op te pakken? Durven we de spruitjeslucht rondom gezinnen te trotseren en daadwerkelijk gezinsbeleid te maken om het voor gezinnen makkelijker te maken? Wij gaan de uitdaging graag samen aan.

Woord van dank

Wij willen graag onze dank uitspreken aan eenieder die bijgedragen heeft aan deze eerste Nederlandse Staat van het gezin. Met name aan alle ouders die elke dag met ons meedenken en die het onderzoek hebben ingevuld. Zij geven ons de kans om hun stem te laten horen.

Ook aan Imke Verburg, directeur Fris Publiek bij Frisse Blikken willen wij onze dank betuigen. Zij heeft een grote bijdrage geleverd aan het verzamelen van de data.

de STAAT
van het
GEZIN

A black silhouette of a person jumping joyfully, with arms raised and one leg bent, positioned to the left of the main title.

VOOR WERKENDE
OUDERS

A series of small black silhouettes integrated into the letters of the word 'OUDERS'. The 'O' contains a person with a briefcase, the 'U' contains a person sitting on the ground, the 'D' contains a person sitting on the ground, the 'E' contains a person leaning over, and the 'R' contains a person on a skateboard.

www.voorwerkendeouders.nl